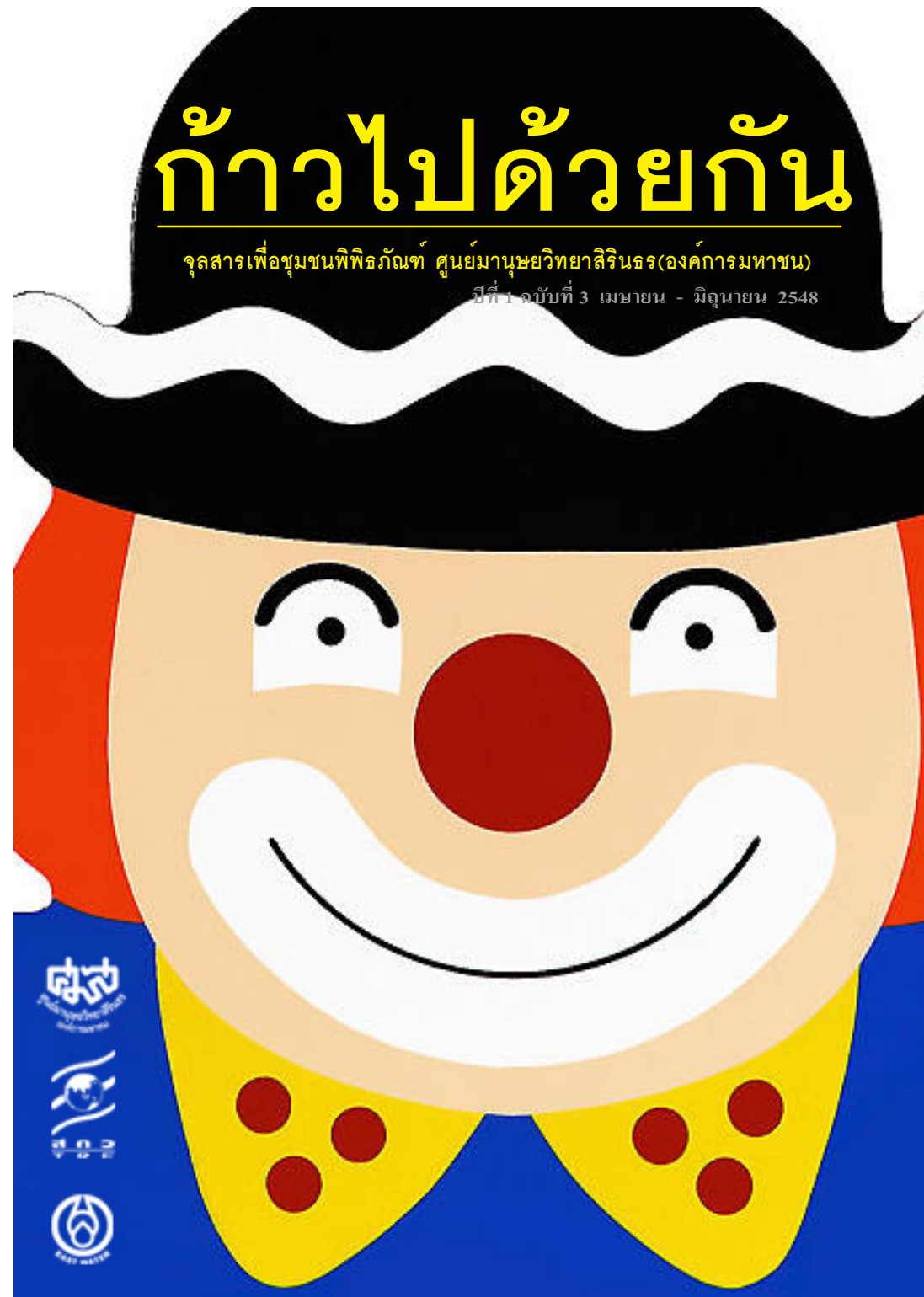

ก้าวไปด้วยกัน

จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑสถาน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 เมษายน - มิถุนายน 2548

ความเป็นมาของ “โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น”

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเป็นองค์กรทางวิชาการที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มต่างๆ ในประเทศไทยและภูมิภาคใกล้เคียง

ตั้งแต่เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการในปี 2542 ศูนย์ฯ ให้ความสนใจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ในฐานะที่เป็นแหล่งสะสมและถ่ายทอดความรู้ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมของท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกร่วมให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

จากการที่ได้ร่วมงานกับสถาบันที่ทำงานบุกเบิกด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์ ทำให้ตระหนักว่าในปัจจุบันมีความตื่นตัวอย่างสูงในวงการพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็ก ที่ดำเนินงานโดยองค์กรในชุมชน หรือบุคคล และพิพิธภัณฑ์เหล่านี้สามารถมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ศูนย์ฯ จึงได้เริ่มโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในช่วงกลางปี 2546 โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- สร้างฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ชุมชน ท้องถิ่น วัด เพื่อให้บริการสืบค้นข้อมูลและการค้นคว้าวิจัย
- วิจัย ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย และสร้างนักวิจัยที่สนใจพิพิธภัณฑ์ ในฐานะองค์กรทางวัฒนธรรม ทั้งทางวิชาการและปฏิบัติการ
- สนับสนุนความเข้มแข็งทางวิชาการให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถนำข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความรู้ท้องถิ่น มาบันทึก ถ่ายทอด และพัฒนาต่อไป
- สร้างเวทีหรือเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างพิพิธภัณฑ์ และสนับสนุนงานพิพิธภัณฑ์ซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ศูนย์ฯ ยังได้จัดตั้งกองทุนวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยการสนับสนุนจากบริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน)

เรื่องจากปก

คาราวานพิพิธภัณฑ์กระบา

เมื่อเร็วๆ นี้ ผู้เขียนได้ไปอ่านงานเขียนของอาจารย์ฝรั่งท่านหนึ่งซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยา และทำงานในพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ในประเทศคานาดาหลายสิบปี ท่านตั้งชื่อบทความของท่านอย่างเป็นทางการว่า “ตัวตลกไปทำอะไรอยู่ในพิพิธภัณฑ์ทางชาติพันธุ์?” ที่ตั้งชื่อเรื่องเช่นนี้ก็เพราะว่าในประเทศคานาดานั้น มีตลกอาชีพคนหนึ่งซึ่งพื้นเพเดิมเคยร่ำเรียนทางมานุษยวิทยา มา แต่ด้วยเหตุใดไม่ทราบได้หันไปเอาดีทางประกอบอาชีพเป็นนักแสดงตลก และมักจะเปิดการแสดงในพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งแสดงในการประชุมทางวิชาการต่าง ๆ อยู่เสมอ จึงออกจะน่าสงสัยว่าตัวตลกไปทำอะไรอยู่ในพิพิธภัณฑ์ ในท้ายที่สุดบทความก็ได้เฉลยว่า ตัวตลกคนนี้มีบทบาทที่เข้ากับพิพิธภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม เพราะเขาทำหน้าที่เป็น “ครู” ที่เก่งมาก ใช้พรสวรรค์ของเขาในการแสดงละครใบ้ (หรือที่ฝรั่งเรียกว่า mime เป็นการสื่อสารที่ใช้มือและร่างกายทำท่าทางแทนการใช้คำพูด) และบางตอนก็ใช้การเล่านิทาน นำผู้ชมทั้งเด็กและผู้ใหญ่เข้าไปรู้จักกับวัตถุสิ่งของที่จัดแสดงไว้ได้อย่างครึกครื้นและมีชีวิตชีวา ฉากละครใบ้ของเขาสามารถทำให้ผู้ชมมองเห็นและเกิดจินตนาการว่าข้าวของต่างๆ ที่วางอยู่บนชั้น มีไว้เพื่อใช้ทำอะไร และใช้อย่างไร ต้องใช้มือจับตรงไหน ชยับชับเคลื่อนแบบไหนมันจึงจะทำงานได้ เขาจึงทำให้ผู้ชมเห็นว่าสิ่งของมีชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคน ทั้งหมดนี้สามารถทำได้โดยไม่ต้องพูดเลยแม้แต่คำเดียว

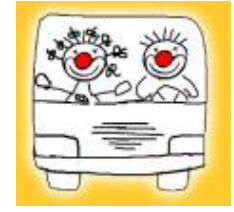

ข้อสรุปนี้ดูจะมีผู้เห็นด้วยอยู่มาก เพราะเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เราที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นการเรียนรู้จากสถานการณ์ของการทำงานจริงๆ โดยไม่ต้องมีการอธิบายภาคทฤษฎีกันมาก หรือแทบไม่ต้องพูดเลยก็ได้ เด็กที่โตมากับท้องนา รู้จักว่าคันไถคืออะไร ไซ้ทำอะไร ต้องจับอย่างไร ก็เพราะว่าเห็นมาแต่เล็ก ได้ลองจับลองทำจนรู้จักไปเอง และถ้าเราสังเกตดูวิถีที่คนสมัยใหม่ใช้โทรศัพท์มือถือ ก็อาจจะพบว่าส่วนมากแล้วก็หาลากกดปุ่มต่างๆ เอาเอง กดไปกดตามผิดบ้างถูกบ้าง จนรู้ว่ามันทำงานอย่างไรและใช้งานได้ มีน้อยคนที่จะเริ่มด้วยการนั่งอ่านคู่มือการใช้งานเอาเป็นเอาตาย ทั้งหมดนี้เป็นการเรียนรู้ โดยการสัมผัสหรือการลงมือเพื่อรู้จักใช้งานได้ มิใช่ว่าถูกบังคับให้เรียนความสามารถพิเศษของตัวตลกคือสามารถสร้างจินตนาการของการรู้จักวัตถุสิ่งของตามแบบธรรมชาติ นำบรรยากาศการเรียนรู้แบบที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มาสู่ผู้ชมได้อย่างเพลิดเพลิน

ผู้เขียนนึกถึงเรื่องตัวตลกในพิพิธภัณฑเพราะว่าดูจะเข้ากับบรรยากาศของยุคสมัยได้ดี กระแสของการทำให้พิพิธภัณฑเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยความเพลิดเพลินกำลังมาแรง สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติกำลังจะมีชื่อเล่นเก๋ๆ ว่า “พิพิธเพลิน” นโยบายของรัฐบาลกำลังเร่งสร้างแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่อยู่นอกกระบวนโรงเรียน โดยระดมใช้เทคโนโลยี “อี” ต่างๆ พิพิธภัณฑที่ใหญ่่อยกำลังถูกเรียกร้องให้ลุกขึ้นมาแปลงโฉมเสียใหม่ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งของการบริโภควัฒนธรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการดึงดูดและเอาอกเอาใจลูกค้า ถ้อยคำเช่น “ความพึงพอใจของผู้รับบริการ” กำลังเป็นเครื่องมือที่ทรงอำนาจอย่างยิ่ง และเป็นประกาศิตที่จะชี้เป็นชี้ตายให้แก่องค์กรทางวัฒนธรรมต่างๆ

ชุมชนชาวพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นทั้งหลายคงจะต้องช่วยกันหาทางมีชีวิตอยู่ในกระแสของยุคสมัยนี้ด้วยการเจริญสติให้มากๆ การทำพิพิธภัณฑให้เป็น

แหล่งเรียนรู้ด้วยความเพลิดเพลินนั้น เป็นอุดมคติที่งดงาม แต่หนทางไปสู่อุดมคตินั้นไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบที่เป็นสูตรสำเร็จ มิใช่ว่าพิพิธภัณฑแห่งหนึ่งมีชื่อเสียงเพราะว่ามีตัวตลกหน้าซมแล้ว พิพิธภัณฑที่ทุกแห่งก็ต้องรีบไปจ้างคณะตลกมาประจำทันที หรือไม่จำเป็นว่าพิพิธภัณฑดังๆ มีระบบจัดแสดงมัลติมีเดียสารพัดรูปแบบ พิพิธภัณฑที่ทุกแห่งก็ต้องรีบไปหาจอมดั่งไว้หลายๆ จอมทั้งภาพทั้งเสียงเชิงแซ่ไปหมด หรือพิพิธภัณฑที่ทุกแห่งต้องมีมุมคฤศค์ มินิทรศการหมุนเวียน มีแผ่นพับหลายภาษา มีอะไรต่อมิอะไรให้ครบเครื่อง เหมือนกับมีสูตรมาตรฐาน ในเมื่อวิถีชีวิตของท้องถิ่นต่างๆ งดงามเพราะมีความหลากหลาย เส้นผ่าของพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นก็จะอยู่ที่รูปแบบที่หลากหลาย ไม่ตายตัว แปรผันไปตามทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตรวจจับที่สามารถทำหน้าที่เก็บรักษาอมรดกความรู้ และสื่อสารถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ เพื่อแสดงถึงพลังของท้องถิ่นได้

ดังนั้นหากจะลองประยุกต์ความคิดเรื่องตัวตลกในพิพิธภัณฑ สิ่งที่เป็นหัวใจของเรื่องนี้อยู่ที่การใช้ศิลปะของการสื่อสารถ่ายทอดของตัวตลกที่มีลีลาพิเศษ แสดงได้อย่างจับใจ สามารถเร้าผู้ชมให้เกิดจินตนาการท่องเที่ยวในโลกของอดีตหรือวิถีชีวิตที่ผู้ชมไม่รู้จักได้ คนที่ทำหน้าที่เช่นนี้ได้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นตัวตลกเท่านั้น ในท้องถิ่นต่างๆ บ้านเราล้วนอุดมไปด้วยศิลปินพื้นบ้านแบบต่างๆ พ่อเพลงแม่เพลง ลีเก ลำตัด หนังตะลุง หมอลำ ช่างซอ ฯลฯ ที่สามารถใช้ภาษาท้องถิ่นได้อย่างแพรวพราว มีปฏิภาณไหวพริบเหลือเฟือที่จะหยิบยกเนื้อหาหามาชนิดมานำเสนออย่างมีศิลปะ โจทย์ของเราหน้าจะเป็นว่าทำอะไร ศิลปินพื้นบ้านเหล่านี้จึงจะมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นได้อย่างเต็มภาคภูมิ หรือมีชีวิตชีวา ฉะนั้นคงจะไม่เพียงพอถ้าคิดแต่จะนำคณะเพลงพื้นบ้านมาจัดแสดงหรือจัดเวทีให้เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงมหกรรมวัฒนธรรมบางอย่าง ผู้เขียนเคย

ได้ยินพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านที่ถูกเกณฑ์ไปแสดงเพียงเพื่อทำให้งานมีสีสัน บ่นว่าถูกทำให้รู้สึกเหมือนเป็นแค่ “ไม้ประดับ” ที่ต้องแสดงเท่านั้นหน้าที่เท่านั้นที่ ยังไม่ทันแสดงฝีมือหลายมือได้เต็มทีก็ต้องหยุด การจะสร้างการเรียนรู้อย่าง เพลิดเพลินด้วยเสน่ห์ของท้องถิ่น จึงต้องสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้เข้ากับ สีลาและวิญญาณของศิลปะได้อย่างแนบสนิทไม่เคอะเขิน ซึ่งก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่จะทำ ได้ที่อ้อๆ แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นไปได้เสียเลย

แต่การจะพัฒนาเรื่องนี้ขึ้นมาให้สำเร็จ คงจะต้องอาศัยทรัพยากร หลายอย่าง ลำพังชาวพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ส่วนใหญ่ทำกันด้วยใจรัก แค่นี้ทำอยู่นี้ หลายท่านก็รู้สึกว่าได้แต่ยิวเตี้ยตายเต็มที่อยู่แล้ว จะมาเรียกร้องให้ทำโน่นทำนี่ เพิ่มขึ้นมาอีกได้อย่างไร ผู้เขียนก็ไม่มีความตอบสำเร็จรูปในเรื่องนี้ แต่พอดีเหลือบ ไปเห็นนโยบายของท่านนายกรัฐมนตรีในการบริหารราชการต่อไปอีกสี่ปีข้างหน้า รู้สึกว่าท่านจะนิยม “คาราวาน” เช่นคาราวานแก็งน คาราวานการเสริมสร้างเด็ก ผู้เขียนจึงเกิดจินตนาการว่าน่ามีโครงการ “คาราวานพิพิธภัณฑ์ทรรษา” ขึ้นมาบ้าง สำหรับคิดค้นแนวทางการสร้างปัญญาและความทรรษาในพิพิธภัณฑ์ด้วยศิลปะ การสื่อสารของท้องถิ่น ซึ่งควรจะมีหลากหลายรูปแบบ เป็นไปได้ตามอัตภาพ ของแต่ละท้องถิ่น และยังยื่นพอควร และขอเชิญชวนให้สมาชิกจุลสารก้าวไปด้วยกัน ทุกท่านร่วมเดินทางไปกับขบวนคาราวานนี้ด้วย

ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล
เมษายน 2548

จดหมายถึง บก.

ในจุลสารฯ ฉบับที่แล้ว กองบรรณาธิการพยายามเสนอว่า การส่งข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นช่องทางในการพูดคุยระหว่างคนในชุมชนพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นข้อมูลและแบ่งปันความรู้สึกของคนพิพิธภัณฑ์ จดหมายที่กองบรรณาธิการได้รับเมื่อเร็ววาระนี้ สะท้อนถึงความสำคัญของการสื่อสารระหว่างกัน คุณลุงกิตติ ลินอุดม เจ้าของพิพิธภัณฑ์ปลาหิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี บอกเล่าถึงความปรารถนาและความตั้งใจในการสร้างสรรค์พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เพื่อเด็กและเยาวชน และประชาชนที่สนใจทั่วไปได้เรียนรู้ถึงสิ่งมีชีวิตใต้ทะเล กองบรรณาธิการจึงขอคัดลอก และขออนุญาตปรับแก้ข้อความบางตอนของจดหมาย โดยพยายามคงรูปประโยค ความหมาย และความรู้สึกของคุณลุงให้มากที่สุด¹

เรียนบรรณาธิการ

ผมนายกิตติ ลินอุดม เจ้าของพิพิธภัณฑ์ปลาหิน ผมอยากขอแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ช่วยส่งเสริมมาผมบ้าง เพราะผมได้สร้างสิ่งที่ไม่ใครเขาทำ เพื่อมุ่งมานะอดทนที่จะสร้างผลงานให้ลูกหลานได้ศึกษาที่จะเรียนรู้ปลาในทะเลของไทยว่ามีปลาอะไรบ้าง แต่ก็ซึกจะหมดแรง หมดกำลังใจที่จะทำต่อไป เพราะไม่มีใครได้มาช่วย เมื่อไรหนะจะมีใครมาช่วยเหลืออย่างจริงจังบ้าง ผมได้แต่คอยๆ อีกก็คอยนะจะได้เห็นพิพิธภัณฑ์แห่งนี้จะได้เดินหน้าต่อไป ผมบอกตรงๆ ว่าลำพังผมคนเดียวจะทำได้ไม่ไปถึงไหน จึงขอความช่วยเหลือทั้งที่ยังท่าน

พิพิธภัณฑ์ปลาหินแห่งนี้ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งใหม่ก็ตาม มันก็เป็นสิ่งที่แปลกไม่เหมือนใคร ถึงแม้ว่ามันเป็นของส่วนตัวก็จริง แต่ก็อยากให้ท้องถิ่นของอำเภอตอนล่างได้ของแปลกๆ ให้รุ่นลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้กันแสนนาน ส่วนตัวผมนั้นไม่กล้าที่จะยกย่องตัวเองให้มากนัก อยากให้ผู้เชี่ยวชาญได้รู้ผลงานมากกว่า พิพิธภัณฑ์ปลาหินแห่งนี้ ถ้ามีสนับสนุนผมคิดว่าคงจะเดินหน้าต่อไป แต่ถ้ายู่คนเดียวคงจะไม่มั่นคงปิดตัวเองที่อยู่ทุกวันนี้ เพราะทำด้วยใจรัก

แต่ตอนนั้นยังมีอะไรบางอย่างที่ยังคิดไม่ออกว่าสาเหตุมันอยู่ที่ไหน หรือตัวผมเองเข้ากับคนอื่นไม่ได้ ผมคิดว่าคงไม่ใช่ ผมก็ได้สร้างความดีมาตลอด ชีวิตผมไม่เคยสร้างความชั่วเลย มีแต่ให้ๆ ลูกเดียว แต่ผมยังจำคำของพ่อหลวงจ้อยที่พูดกับผมว่า ลูกใจเอ๋ยปิดทองหลังพระไปก่อนเถอ ผมได้แต่ทำตามคำของท่านมาตลอด แต่เมื่อไรเล่าจะได้ปิดทองหน้าพระบ้าง

หวังเสมอดีกว่าไม่มีหวัง

ความหวังเพื่อส่วนรวม แต่มันเป็นความลำบากให้ผู้อื่น

จากลุงกิตติ ลินอุดม

ถ้ำท่านผานมาอโยลิมแฉะผมบ้าง พิพิธภัณฑ์ปลาหินเล็กๆ

อ.ภ.ตอนล่าง จ.ว.สุราษฎร์ธานี

¹ ตัวอักษรเสียงเป็นคำที่บรรณาธิการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาของจดหมาย

เนื้อความในจดหมายจุดประเด็นให้กองบรรณาธิการต้องพิจารณา หรือกล่าวถึง 2 -3 ประการ และขอชวนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ช่วยกันคิดช่วยกันมองหาวิธีการ แนวทางหรือทางออกที่ปฏิบัติจริงได้ อันจะยังประโยชน์ให้พิพิธภัณฑ เป็นแหล่งบริการความรู้เพื่อสังคม ในที่นี้ กองบรรณาธิการขอเสนอประเด็นเรื่อง **พิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคล** เป็นหลัก เพราะพิพิธภัณฑประเภทดังกล่าว จำนวนไม่น้อยประสบปัญหาในการจัดการ ขาดการสนับสนุน และการก้าวไม่ทันของกฎหมายในบางแง่มุม ที่กลายเป็นข้อจำกัดต่อการส่งเสริมงานพิพิธภัณฑเอกชน

เราคงยอมรับร่วมกันก่อนว่าพิพิธภัณฑเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จากข้อกฎหมายที่ระบุไว้ในมาตรา 25 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ว่า **“รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้ง”** แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ **“อื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ”**

พิพิธภัณฑไม่ว่าจะเป็นของรัฐ องค์กรชุมชน เอกชนนิติบุคคล มูลนิธิ หรือ เอกชนส่วนบุคคล ล้วนมีจุดประสงค์เบื้องต้นในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษาสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งในทางสังคม วัฒนธรรม กายภาพและชีวภาพ แต่หนึ่งในความแตกต่างประการสำคัญของพิพิธภัณฑประเภทต่างๆ คือ **การบริหารจัดการ** โดยส่วนใหญ่แล้ว พิพิธภัณฑสามสี่ประเภทแรกมักมีช่องทางในการจัดหางบประมาณ รายได้ และมีช้อยกเว้นทางกฎหมายบางประการที่เอื้อให้การหารายได้เข้าพิพิธภัณฑเป็นไปได้เต็มที่เต็มเม็ดเต็มหน่วย

ในทางตรงกันข้าม พิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคลจำนวนไม่น้อยที่เกิดมาจากความตั้งใจของบุคคลในการสร้างสถานที่ที่บริการสังคม ต้องเผชิญหน้ากับอุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงาน อาทิ การหารายได้เพื่อจุนเจือค่าสาธารณูปโภค ค่าจ้าง คนงาน ฯลฯ ในหลายๆ กรณี เจ้าของพิพิธภัณฑต้องใช้เงินส่วนตัวสำหรับค่าใช้จ่ายดังกล่าว รวมถึงความรู้สึที่ต้องทำงานอยู่คนเดียวท่ามกลางงานสร้างสรรค์จำนวนมากที่จะต้องใช้เวลาและกำลังเงินเกินกว่าศักยภาพของพิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคลแห่งหนึ่งจะสามารถแบกรับได้โดยลำพังด้วยรายได้

² ข้อความเน้นโดยบรรณาธิการ

จากการเข้าชมพิพิธภัณฑ ด้วยเหตุนี้ความช่วยเหลือในด้านงบประมาณอาจจะเป็นหนทางแรกที่รัฐบาลสามารถเข้ามาสนับสนุนการทำงานของพิพิธภัณฑประเภทนี้ อย่างไรก็ตาม กองบรรณาธิการคงมิได้ต้องการเรียกร้องให้รัฐเข้ามาให้ทุนแบบให้เปล่า หากแต่เพียงเชิญชวนให้ตระหนักร่วมกันว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่รัฐจะต้องทำความเข้าใจกับสถานการณ์งานพิพิธภัณฑในบ้านเรา ว่ามิใช่มีเพียงหน่วยงานรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น **แต่เอกชนส่วนบุคคลจำนวนไม่น้อยเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ** ในการพัฒนาเยาวชนและประชาชนทั่วไปในระหว่างทางที่สังคมไทยพยายามก้าวไปสู่ **“สังคมอุดมปัญญา”** หรือ **“สังคมแห่งการเรียนรู้”**

แน่นอนว่า การให้งบประมาณสนับสนุนของรัฐย่อมต้องการการวัดผล การดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมของกิจกรรมในพิพิธภัณฑและผู้เข้าชม แต่เรื่องนี้ น่าจะลองพิจารณาร่วมกันอีกครั้งหรือไม่ เพราะการสนับสนุนดังกล่าวน่าจะมีส่วนกระตุ้นให้คนทำงานในพิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคลหลายแห่งมีเวลามากยิ่งขึ้น สำหรับการคิดค้นและสร้างสรรค์เนื้อหาทางวิชาการและกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เข้าชมได้ดียิ่งขึ้น และสามารถประชาสัมพันธ์กิจกรรมของตนเองที่สร้างขึ้นสำหรับการถ่ายทอดความรู้สู่สังคมได้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ วิธีการดังกล่าวจะนำมาสู่ข้อปัญหาอื่นๆ ที่ควรได้พินิจพิจารณา ร่วมกันต่อไป กล่าวคือ

(1) รัฐยังมีได้มีตัวบทกฎหมายที่จะพิจารณาว่า พิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคลเป็นหน่วยงานบริการสังคมที่รัฐจะสามารถเข้ามาให้การสนับสนุน ด้วยงบประมาณแผ่นดินได้

(2) แม้ว่าในปัจจุบัน พระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่นจะกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีหน้าที่ **“บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น”** และให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ใน **“การส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น”** แต่การสนับสนุนงานต่างๆ ยังจำกัดอยู่เพียงหน่วยงาน (เช่น พิพิธภัณฑ) และกิจกรรมที่เป็นของ **“ท้องถิ่น”** ทั้งที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมเอกชนส่วนบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของ **“ท้องถิ่น”** ด้วยเช่นกัน การอ้างว่าหน่วยงานนั้นๆ

³ ตามมาตรา 45 (7 ทวิ) ในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540

⁴ ตามมาตรา 16 (18) ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

เป็นของเอกชน แล้วองค์กรของรัฐไม่สามารถให้ความช่วยเหลือใดๆ ได้ ดูจะเป็นการตีความทางกฎหมายที่แคบเกินไปหรือไม่ เพราะพิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคลย่อมเป็น “วัฒนธรรมอันดีงาม” ของท้องถิ่นที่ควรได้รับการสนับสนุนเช่นกัน

(3) พระราชบัญญัติฯ ยังชี้ให้เห็นถึงการสนับสนุนงานพิพิธภัณฑอย่างเป็นรูปธรรมตามอำนาจและหน้าที่ใน “การจัดให้มีพิพิธภัณฑและหอจดหมายเหตุ” แต่การตีความข้อกฎหมายดังกล่าวจะมุ่งที่การสร้างพิพิธภัณฑหรือศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวในท้องถิ่นขึ้นใหม่ โดยไม่ใส่ใจหรือพยายามที่จะหาแนวทางสนับสนุนพิพิธภัณฑที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคล และนำมาสู่ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการสร้างพิพิธภัณฑใหม่ขึ้นคือการมีได้วางโครงสร้างบุคลากรหรือแผนงานที่จะมารองรับการเติบโตของพิพิธภัณฑ และ

(4) ข้อเสนอของกองบรรณาธิการที่ต้องการให้รัฐสนับสนุนงานพิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคลด้วยงบประมาณพร้อมไปกับการวัดผลกราดำเนินงานของพิพิธภัณฑ นำมาสู่ข้อปัญหาที่ว่า ข้อกำหนดการวัดผลอาจไม่สามารถจะสร้างรูปแบบการประเมินผลที่เป็นมาตรฐานเดียว หรือเป็นตัวแบบที่เหมือนกับกราดำเนินงานหน่วยงานราชการต่างๆ แบบร้อยทั้งร้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากความแตกต่างของงานพิพิธภัณฑแต่ละแห่งที่หลากหลายทั้งในเนื้อหา จุดประสงค์ และวิธีการจัดการ ด้วยเหตุนี้ หากรัฐต้องการสนับสนุนพิพิธภัณฑเอกชนส่วนบุคคลก็ควรจะมองหาวิธีการวัดผลที่มีความยืดหยุ่น เพื่อไม่นำไปสู่ตัวแบบมาตรฐานที่คับแคบและความตายตัวของงานพิพิธภัณฑ

กองบรรณาธิการใคร่ขอเสนอข้อพิจารณาเหล่านี้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่จะต้องตีความและนำกฎหมายไปปฏิบัติ และในระดับของกระทรวงและกรมต่างๆ ที่มีหน้าที่ดูแลงานวัฒนธรรมซึ่งก็คงจะต้องเผชิญกับข้อปัญหาเหล่านี้ อันจะนำไปสู่การแสวงหาทางออกร่วมกันระหว่างรัฐและชาวบ้าน ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อให้งานพิพิธภัณฑทุกๆ ประเภทสามารถพัฒนาและก้าวพ้นไปจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เน้นเพียงการสร้าง “ตู้โชว์ทางวัฒนธรรม” เพื่อดึงเงินตราจากนักท่องเที่ยวเพียงชั่วคราว

⁵ ตามมาตรา 16 (20) ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

พิพิธภัณฑท้องถิ่น...ก้าวไปด้วยกัน

งานฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ

ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑที่สามารถสืบค้นได้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในเวปไซต์ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร www.sac.or.th นั้น ณ ปัจจุบันมีรายนามพิพิธภัณฑทั้งที่ดำเนินงานโดยรัฐ เอกชน และชุมชน จำนวน 728 แห่ง โดยท่านสามารถคลิกเข้าไปอ่านรายละเอียดทั้งข้อมูลและภาพพิพิธภัณฑที่ดำเนินงานโดยองค์กรชุมชน โรงเรียน วัด หรือชาวบ้าน ได้ก่อนจำนวนทั้งสิ้น 121 แห่ง จากที่ประมาณว่ามีอยู่กว่า 500 แห่งทั่วประเทศ ส่วนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและพิพิธภัณฑของหน่วยงานราชการนั้น เราได้ทำลิงค์เชื่อมโยงไปยังเวปไซต์ของพิพิธภัณฑแห่งนั้นๆ โดยตรง

ต้นเดือนมีนาคมที่ผ่านมา คณะทำงานได้เดินทางไปสำรวจและเก็บข้อมูลพิพิธภัณฑในจังหวัดนครสวรรค์และสิงห์บุรี ได้แก่ พิพิธภัณฑพื้นบ้านวัดเกษไชโยเหนือ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พิพิธภัณฑหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ อำเภอมือง จังหวัดสิงห์บุรี และพิพิธภัณฑเตาเผาแม่น้ำน้อยอำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งท่านสามารถติดตามอ่านเรื่องราวของพิพิธภัณฑเหล่านี้ได้ในจุลสารฉบับต่อไป หรือในฐานข้อมูลพิพิธภัณฑท้องถิ่น

งานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น : กรณีศึกษา

การศึกษาดูงาน

กิจกรรมการพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่นเริ่มต้นด้วยการศึกษาดูงานพิพิธภัณฑท้องถิ่นของชาวบ้านบ้านไหลหิน จังหวัดลำปางใน 2 เส้นทางคือ (1) หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ - พิพิธภัณฑท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ - พิพิธภัณฑศรบาศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2548 และ (2) พิพิธภัณฑบ้านโป่งมะนาว จังหวัดลพบุรี - พิพิธภัณฑพื้นบ้านจันทวี จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 5 - 6 มีนาคม 2548 ทั้งนี้ การศึกษาดูงานมีวัตถุประสงค์สำคัญในการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการทำงานพิพิธภัณฑ การขยายการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนไหลหินหลวง และนำไปสู่การหารูปแบบการพัฒนาพิพิธภัณฑของชุมชนต่อไป

จากการประเมินผลการดูงาน ชาวบ้านได้ข้อคิดเห็น 2 - 3 ประการที่สามารถนำมาใช้กับการพัฒนา ได้แก่ รูปแบบการจัดแสดงที่เรียบง่าย แต่สามารถสร้างบรรยากาศความศรัทธาต่อสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑศรบาศรีวิชัย เนื้อหาการจัดแสดงที่สามารถเชื่อมโยงสภาพสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบันในหอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ การพิจารณาถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับข้าวของที่จัดตั้งมีการศึกษาอย่างจริงจัง ดังที่ปรากฏตลอดการนำชมของวิทยากรที่พิพิธภัณฑพื้นบ้านจันทวี รวมไปถึงข้อคำนึงอื่นๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ และการจัดสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑให้เหมาะสมและน่าสนใจต่อผู้คนที่ทั่วไป

สำหรับการเดินทางในครั้งหลัง ผู้เกี่ยวข้องกัพิพิธภัณฑท้องถิ่นวัดท่าพูด จังหวัดนครปฐมได้เข้าร่วมการศึกษาดูงานด้วยเช่นกัน การพบปะระหว่างชาวบ้านทั้ง 2 ชุมชนสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับลักษณะของพิพิธภัณฑและสภาพการทำงาน

การศึกษาดูงานเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาความเข้าใจต่องานพิพิธภัณฑและกระตุ้นให้ชุมชนพิจารณาหาแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑที่เหมาะสมให้กับตนเอง ความร่วมมือของชาวบ้านและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่บ้านโป่งมะนาว ได้สร้างความตระหนักในความร่วมมือและการลงมือปฏิบัติที่ผลักดันให้พิพิธภัณฑเกิดขึ้นและดำรงอยู่ จนกลายเป็นตัวอย่างอันดีของพิพิธภัณฑชุมชน

ความหลากหลายในการจัดแสดง ทั้งที่เป็นการออกแบบที่ต้องลงทุนสูงอย่างหอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ หรือที่เป็นการจัดแสดงอย่างเรียบง่ายด้วยข้าวของที่เคยอยู่ในชีวิตการทำมาหากิน และลำดับไปตามประเภทหน้าที่ของสิ่งของ แต่เนื้อหาได้รับการถ่ายทอดอย่างมีชีวิตชีวาจากวิทยากรนำชม อย่างพิพิธภัณฑพื้นบ้านจันทวีหรือที่เป็นการจัดแสดงที่สร้างบรรยากาศและความศรัทธาต่อบุคคลสำคัญของพุทธศาสนิกชน ด้วยเครื่องบูชา ภาพถ่าย และรูปจำลอง รวมถึงเนื้อหาคำบรรยาย เช่นพิพิธภัณฑศรบาศรีวิชัย

ความหลากหลายในการจัดแสดงและรูปแบบการจัดการของพิพิธภัณฑที่ศึกษาดูงานนี้ ย่อมเป็นทางเลือกให้กับพิพิธภัณฑที่ต้องการการพัฒนาได้เลือกรับและปรับใช้ และยังเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญต่างๆ ของวัฒนธรรมของตนที่สามารถนำมาเป็นสื่อและสาระของพิพิธภัณฑในชุมชน

การขอความคิดเห็นจากนักวิชาการ

การพัฒนาพิพิธภัณฑวัดท่าพูด จังหวัดนครปฐม จะดำเนินการด้วยการสร้างเรื่องราวของชุมชนและเนื้อหาของวัตถุ และการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดเก็บวัตถุให้เหมาะสม เพื่อให้วัตถุชะลอความเสื่อมสลายได้มากที่สุด โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ศูนย์ฯ เลือกรูปแบบการจัดวางสนทนาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำนครชัยศรี และการอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัตถุบางประเภท ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่จะช่วยสร้างความสนใจของคนในท้องถิ่นต่อมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

เมื่อวันที่ 1 เมษายน ที่ผ่านมา ผศ. สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ นักวิชาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และ ผศ.ชมพูนุท ประศาสน์เศรษฐ์ นักวิชาการอนุรักษ์

โบราณวัตถุ ได้ร่วมการสำรวจพิพิธภัณฑ์วัดท่าพูด เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา กิจกรรมการเสวนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการอนุรักษ์วัตถุสะสมของพิพิธภัณฑ์ ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และชาวบ้านได้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับท้องถิ่น ความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต และบุคคลที่ยังสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ในปัจจุบัน วิธีการเช่นนี้เปิดโอกาสให้คณะวิจัยมองเห็นช่องทางการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม การเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลบุคคลที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งแนวทางสร้างเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลและกระตุ้นความสนใจของชาวบ้าน ต่อพิพิธภัณฑ์ที่จะจัดขึ้นในระยะต่อไป

ขณะเดียวกันการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเก็บรักษาวัตถุของนักวิชาการอนุรักษ์ ได้ช่วยให้ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์มองเห็นถึงปัญหาในการจัดเก็บวัตถุบางประเภท ที่จะเสื่อมสภาพลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้นักวิชาการฯ ยังเสนอข้อพึงปฏิบัติ บางประการสำหรับการจัดเก็บและจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ คณะวิจัยเล็งเห็นว่าการสร้างกิจกรรมให้ความรู้และอบรมการอนุรักษ์วัตถุเบื้องต้นให้กับชาวบ้านและเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจ จะสามารถเปิดช่องทางให้เจ้าของวัฒนธรรมเข้ามาสัมผัส กับคุณค่าของมรดกในบ้านของตนเองด้วยวิธีหนึ่ง

การสร้างเครือข่ายงานพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอนเป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาในกระบวนการ วิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น งานพัฒนาพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีลักษณะเฉพาะ หลายประการ เช่น วัตถุสะสมที่เป็นวัตถุอย่างเดียวกันทั้งหมด สารระของวัตถุ เชื่อมโยงกับการแสดง และความคล้ายคลึงของประเภทพิพิธภัณฑ์ที่ปรากฏ เพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น ด้วยปัจจัยเหล่านี้ คณะทำงานจึงมองการพัฒนาเครือข่าย

ระหว่างพิพิธภัณฑ์ที่มีเนื้อหาแบบเดียวกันเป็นแนวทางในการทำงาน เพราะจาก การศึกษาในเบื้องต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดชนอน จังหวัดราชบุรี และพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี แสดงให้เห็นว่า การไปมาหาสู่กันระหว่างพิพิธภัณฑ์ทั้ง 3 แห่ง เป็นการเกื้อกูลกันในรูปแบบต่างๆ ทั้งการจัดงานแสดงหนังใหญ่ การจัดงานไหว้ครู เรียกได้ว่าเป็นฐานความสัมพันธ์ ที่สามารถพัฒนาไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้ ความชำนาญการที่เหมือนหรือต่างกัน ไปในแต่ละแห่ง

คณะวิจัยมีโอกาสได้เดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดสว่าง อารมณ์ เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2548 การจัดแสดงตัวหนังใหญ่ การขีดหนังใหญ่ และการสาธิตการไหว้ครูในวันนั้น ยิ่งกระตุ้นให้คณะทำงานวางแผนกิจกรรมที่จะ สร้างเวทีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหนังใหญ่ ระหว่าง ชาวพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ด้วยกันเอง ประเด็นที่สามารถนำมาใช้ในเวทีการ แลกเปลี่ยน อาจเริ่มต้นด้วยการบอกเล่าความเป็นมาของหนังใหญ่ที่อาจเหมือน หรือแตกต่างในแต่ละแห่ง เรื่องราวเหล่านี้สามารถนำไปสู่การตรวจสอบประวัติ หนังใหญ่ที่เป็นมาก่อนหน้านั้น เพื่อความเข้าใจถึงการเกิดและการสืบเนื่องของ หนังใหญ่ในแต่ละท้องถิ่นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากนั้น การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ การแกะสลักตัวหนัง การอนุรักษ์ตัวหนัง หรือแม้กระทั่งการเรียนรู้อะไรก็ตามที่แตกต่าง ในการขีดหนังในแต่ละที่ สิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถที่จะสร้างความเคลื่อนไหวให้กับ พิพิธภัณฑ์พร้อมไปกับความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่

งานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในแต่ละแห่งมีทั้งความคล้ายคลึง และความแตกต่างในการดำเนินงาน แต่พื้นฐานที่สำคัญของการทำงานพัฒนา อยู่ที่ความร่วมมือร่วมใจของผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในการสืบทอดมรดก ทางวัฒนธรรมให้ลูกหลานได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่สามารถที่จะสร้างตัวแบบการทำงานเดียวได้ เพราะแต่ละที่มีเงื่อนไขการทำงานและความต้องการที่แตกต่างกัน รวมทั้งเวลา ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อสร้างให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นการทำงานของชุมชน ได้อย่างเต็มภาคภูมิ

กิจกรรมวิชาการ “พิพิธภัณฑเสวนา”

พัฒนศรี ทิพย์ประไพ

ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา พิพิธภัณฑมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ของสาธารณชน เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคน ทักษะ ทักษะคิด และคุณภาพชีวิต สังคม และประเทศให้มีความก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้ พิพิธภัณฑหลายแห่งได้มีการพัฒนาและปรับปรุงบริการต่างๆ ให้พร้อมกับการต้อนรับผู้ชมอยู่เสมอ ทั้งการบริหารจัดการ บุคลากร การจัดแสดง การอนุรักษ์ กิจกรรม และการรักษาความปลอดภัย และเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพการทำงานให้กับพิพิธภัณฑ การส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ให้แก่บุคลากรของพิพิธภัณฑ ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SPAFA) ร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และพิพิธภัณฑหุ่นขี้ผึ้งไทย จัดโครงการกิจกรรมวิชาการ “พิพิธภัณฑเสวนา” ตลอดปี 2548 ณ อาคารศูนย์สปาฟา ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคมที่ผ่านมา ได้จัดวงเสวนาภายใต้หัวข้อที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

เสวนาพิพิธภัณฑครั้งที่ 1 เรื่อง “ความหลากหลายในโลกของพิพิธภัณฑ” เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2548 โดยเนื้อหาได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของมุมมองและแนวคิดในงานพิพิธภัณฑจากอดีตสู่ปัจจุบัน พิพิธภัณฑไม่ใช่แค่การนำโบราณวัตถุมาจัดแสดงเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ในการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับผู้คนทุกเพศทุกวัย แนวคิดที่เปลี่ยนไปนี้ทำให้โลกของพิพิธภัณฑในปัจจุบันมีความหลากหลายกว่าในอดีต และไม่มีเรื่องราวใดๆ ที่จะไม่สามารถนำมาทำเป็นพิพิธภัณฑไม่ได้ ตามที่ ดร. พิสิฐ เจริญวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้กล่าวไว้ นอกจากนี้ การสรุปของวิทยากรในตอนท้ายของเสวนายังเน้นย้ำความคิดที่ว่า “ความรู้ย่อมอยู่รอบตัวเรา” ไม่ว่าจะเป็พิพิธภัณฑแบบใดล้วนมีคุณค่า

ในตัวเอง และสามารถเป็นแหล่งเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ทั้งสิ้น หากเพียงเราจะให้ความสนใจและมุ่งหาความรู้เรื่องนั้นๆ อย่างจริงจัง แต่คำถามที่เราควรหาคำตอบให้ได้ในอนาคตคือ เราจะสามารถใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑให้คุ้มกับคุณค่าของมันได้อย่างไร ?

สำหรับการเสวนาพิพิธภัณฑในครั้งที่ 2 คุณสุพจน์ ใจชาญสุขกิจ มาเปิด “มุมมองใหม่ในการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ” เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2548 ในโลกที่มีความหลากหลายของพิพิธภัณฑ กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพมีส่วนอย่างมากในการช่วยให้พิพิธภัณฑแต่ละแห่งสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว การประชาสัมพันธ์ที่ดีต้องมีแผนการจัดการที่เป็นระบบ และได้รับการดำเนินการโดยบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องงานประชาสัมพันธ์ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาหน่วยงานของตนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

สำหรับการเสวนาครั้งที่ 3 วันพุธที่ 20 เมษายน 2548 คุณสุภาวดี หาญเมธี จะมาบอกเล่าถึง “จิตวิทยาเพื่อการพิพิธภัณฑสำหรับเด็ก” โดยเนื้อหาจะเน้นถึงกระบวนการปลูกฝังจินตนาการและการสร้างสรรค์ในวัยแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เขาและเธอเหล่านั้นเต็มโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมต่อไป และผู้ที่สนใจสามารถขอทราบรายละเอียดการเสวนาประจำเดือนได้ที่ ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 81/1 อาคารศูนย์สปาฟา ถนนศรีอยุธยา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300 โทรศัพท์ 0-2280-4022 -9 โทรสาร 0-2280-4030

**งานแสดงและพิธีไหว้ครูหนังใหญ่ 3 คณะ :
วัดখনอน วัดบ้านดอน และวัดสว่างอารมณ์**

หนังใหญ่ถือเป็นมหรสพชั้นสูงที่รวมเอาศิลปะหลายแขนงไว้ด้วยกัน ปัจจุบันหนังใหญ่หาดูยากเต็มที่ เหลือเพียง 3 คณะเท่านั้นที่ยังเล่นกันอยู่ คือ คณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง และคณะหนังใหญ่วัดখনอน จังหวัดราชบุรี

ในวันที่ 13 เมษายน 2548 นี้ วัดখনอน เชิญชวนเที่ยวงานประจำปีของวัด โดยในช่วงหัวค่ำจะมีการแสดงที่เรียกว่า “หนังดิดตัวโชน” เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกอินทรีชิต การแสดงหนังดิดตัวโชนเป็นการผสมผสานระหว่างการแสดงหนังใหญ่และโชน ด้วยการนำโชนสลับเข้ามาเล่นในจอหนังใหญ่ในตอนที่สำคัญๆ เพื่อแสดงถึงกระบวนรำที่สวยงาม ในงานนี้ท่านยังจะได้ชมการแสดงหนังใหญ่ของคณะวัดสว่างอารมณ์อีกด้วย ลองดูกันว่าทั้งสองคณะจะมีลีลาการเชิดที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองอย่างไร การแสดงจะเริ่มตั้งแต่เวลาหนึ่งทุ่มเป็นต้นไป ณ วัดখনอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โทรศัพท์ 032-233386

วัดบ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เชิญเที่ยวงานสงกรานต์ **ในวันที่ 15 เมษายน** นี้ โดยจะมีการแสดงหนังใหญ่เรื่องรามเกียรติ์ ตอนกำเนิดสองกุมาร ตั้งแต่เวลาสองทุ่มเป็นต้นไป จากนั้นในวันที่ **21 เมษายน** ทางวัดจะจัดพิธีไหว้ครูหนังใหญ่ ผู้ใดสนใจสามารถเข้าร่วมพิธีได้ สอบถามเพิ่มเติม โทร. 0-1663-2956 หรือ 0-9831-6053

ขณะเดียวกัน วัดสว่างอารมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี จะจัดพิธีไหว้ครูเช่นกัน โดยเริ่มงานตั้งแต่เย็นวันที่ **20 เมษายน** ประกอบด้วยการสวดมนต์เย็น การแสดงดนตรีไทยนาฏศิลป์ ลิเกเล่น 50 กว่าคณะตลอดคืน เข้าวันที่ **21 เมษายน** เริ่มพิธีไหว้ครู ครอบครู และส่วนในช่วงหัวค่ำเวลาหนึ่งทุ่มเป็นต้นไป เป็นการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกทศกัณฐ์ ในงานนี้ วัดখনอนจะชวนผู้เล่นมาเชิดหนังใหญ่ให้ชมในงานนี้ด้วย โทรสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ 0-3654-3150 หรือ 0-3654-3237

**การประชุมสามัญและการประชุมทางวิชาการ
ของสมาคมพิพิธภัณฑ์ไทยประจำปี 2548**

สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทยจะจัดการประชุมสามัญประจำปี และการประชุมทางวิชาการเรื่อง “พิพิธภัณฑ์และการอนุรักษ์มรดกชาติ” ในวันที่ 22 เมษายน 2548 ณ พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนและเพิ่มพูนความรู้ ความคิด ทักษะและประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์แก่บุคลากรพิพิธภัณฑ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป ทั้งนี้ ยังเป็นการประสานข้อตกลงร่วมกันในด้านการบริหารจัดการ การบริการ ตลอดจนการสร้างมาตรฐานเครือข่ายความร่วมมือในการพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย การประชุมทางวิชาการประกอบด้วยหัวข้อการบรรยายและการประชุมกลุ่มย่อยที่น่าสนใจต่างๆ ทั้งการปาฐกถาำนำเรื่อง “พิพิธภัณฑ์กับการอนุรักษ์มรดกชาติ” โดยศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ การบรรยายพิเศษเรื่อง “ภาวการณ์กับงานด้านศิลปวัฒนธรรม” และการประชุมกลุ่มย่อยในหัวข้อต่างๆ ได้แก่ งานพิพิธภัณฑ์ในสายตาของรัฐบาล การบริหารจัดการงานพิพิธภัณฑ์ และอิทธิพลของสื่อกับงานพิพิธภัณฑ์

ผู้ที่สนใจสามารถติดต่อลงทะเบียนการเข้าร่วมได้ที่ คุณประไพศรี ไทพาณิชย์ หรือคุณจารุณี อินเณตฉาย สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทย 4 ถนนหน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 (ในบริเวณพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร) โทร. 0-2224-1402, 0-2224-1396 หรือ อีเมลล์ jajum@yahoo.com, jarunee@m-culture.go.th

ความเคลื่อนไหวการจัดการงานวัฒนธรรม :

หอศิลป์ริมน่านและองค์การบริหารส่วนจังหวัด

“การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว

ไม่อาจทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าได้

หากไม่มีการพัฒนาสังคม การศึกษา และศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย”

ความข้างต้นนี้มาจากคำนำที่ นายรินทร์ เหล่าอารยะ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน เขียนไว้ในสูจิบัตรนิทรรศการ “ความประทับใจกับภาพเหมือนจริง” (Realism & Impressionism) ที่จัดแสดง ณ หอศิลป์ริมน่าน ระหว่างวันที่ 2 มีนาคม 2548 – 29 มกราคม 2549 โครงการดังกล่าวเป็นความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านและหอศิลป์ริมน่าน ซึ่งเป็นสถาบันทางวัฒนธรรมเอกชนส่วนบุคคลที่ไม่แสวงหาผลกำไร และมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่า “ในการจัดนิทรรศการนอกจากมุ่งหวังเพื่อศึกษาเรียนรู้และเสพความงามทางด้านศิลปะ ในอีกด้านหนึ่ง ยังเป็นการเชิญชวนนักท่องเที่ยวจากทั่วสารทิศได้มีโอกาสมารู้จักหอศิลป์ของคนจังหวัดน่าน โดยเฉพาะ “หอศิลป์ริมน่าน” มากยิ่งขึ้น ได้รู้จักหอศิลป์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีความยิ่งใหญ่ไม่แพ้หอศิลป์ใดในประเทศ อาจเรียกได้ว่าเป็นสมบัติสำคัญที่เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดน่าน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งได้...”

ผู้ชมจะมีโอกาสสัมผัสความงามของผลงานศิลปะจำนวน 93 ชิ้น จากศิลปิน 33 คน ซึ่งล้วนมีคุณภาพ เพราะศิลปินที่ร่วมจัดแสดงเป็นศิลปินระดับแนวหน้าของไทยเรา จึงนับเป็นนิทรรศการศิลปะอิมเพรสชันนิสม์และเรียลลิสซึมที่ใหญ่ที่สุดและมีมาตรฐานเท่าที่ปรากฏมา การจัดนิทรรศการในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากศิลปินในการให้ยืมผลงานจัดแสดง และองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านให้การสนับสนุน ทำให้สูจิบัตรและการดำเนินการอื่นๆ เป็นไปได้ด้วยดี นับเป็นครั้งแรกที่เราได้เห็นองค์การบริหารในส่วนภูมิภาคสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ริเริ่มโดยองค์กรเอกชน เรียกได้ว่าเป็นงานพิพิธภัณฑ์ของคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น และเพื่อคนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ข้อมูลจาก คุณวินัย ปราบริปู และสูจิบัตรนิทรรศการ “ความประทับใจกับภาพเหมือนจริง” (Realism & Impressionism)

สถานที่ หอศิลป์ริมน่าน
122 ถนนน่าน-ท่าวังผา (กม. 20)
หมู่ 2 ตำบลบ่อ อำเภอมะนัง จังหวัดน่าน 55000
โทรศัพท์ 0-5479-8046, 0-9962-1332, 0-1322-2912

มูลนิธิพิพิธภัณฑ์แรงงานไทย ขอเชิญร่วมสัมมนา “คุณค่าและสถานภาพทางสังคมของแรงงานไทยจะเป็นเช่นไรในอนาคต: มองภาพสะท้อนจากประวัติศาสตร์” และเสวนาเรื่อง “ขบวนการแรงงานกับการสนับสนุนเพื่ออนาคตของพิพิธภัณฑ์แรงงานไทย” วันที่ 24 เมษายน นี้ เวลา 09.30-16.00 น. ณ ห้องพุดตาล โรงแรมอิสติน ตรงข้ามสถานีรถไฟมักกะสัน ผู้อภิปราย อาทิ ดร.สังคิด พิริยะรังสรรค์ ดร.พรณี บัวเล็ก คุณโตม สุขวงศ์ ฯลฯ โทร.0-2251-3173

พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม เชิญร่วมงาน “เทศกาลสงกรานต์สืบสานเอกลักษณ์ไทย” ระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน นี้ ชมสาธิตงานศิลปะหัตถกรรมไทย สรงน้ำพระ พิธีรดน้ำขอพรศิลปินแห่งชาติ และการแสดงทางวัฒนธรรม สอบถามโทร. 0-3433-2607

บ้านท่านโฮจิมินห์

บ้านนาจอก เป็นหมู่บ้านของคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่บรรพบุรุษอพยพมาตั้งรกรากในไทยตั้งแต่สมัยฝรั่งเศสปกครองอินโดจีนเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว หมู่บ้านแห่งนี้ถือเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยเคยเป็นหมู่บ้านที่ท่านโฮจิมินห์ ผู้นำการเรียกร้องเอกราชของประเทศเวียดนามจากฝรั่งเศสเข้ามาอาศัยเป็นเวลากว่า 7 ปี (ราวปี 2467-2474) เมื่อครั้งที่ทำงานเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศสในภูมิภาคอินโดจีน บ้านท่านโฮจิมินห์หรือลุงโฮ ปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณบ้านเลขที่ 48 หมู่ 5 ของคุณลุงเหงียน วันเตี๋ย □

จากคำบอกเล่าของคุณลุงเหงียนได้ความว่า พ่อของลุงเหงียนเป็นเพื่อนกับท่านโฮจิมินห์ ท่านโฮจิมินห์หรือ “ลุงโฮ” ได้นำคณะผู้ร่วมขบวนการเข้ามาเคลื่อนไหว ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนขึ้นในหมู่ผู้อพยพเวียดนามในประเทศไทย และพักอาศัยอยู่ที่บ้านหลังนี้ ลุงโฮใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ปลูกผัก ปลูกต้นไม้ เช่นเดียวกับชาวบ้านนาจอกทั่วไป

บ้านที่เห็นในปัจจุบันสร้างใหม่ตามรูปแบบเดิม ลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ภายในจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับครั้งที่ท่านโฮจิมินห์อาศัยอยู่ เช่น โต๊ะเขียนหนังสือ เครื่องเรือน นาฬิกา ถาดทองเหลือง กาน้ำชา ภาพถ่ายลุงโฮ นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์โฮจิมินห์ที่सानอยยังได้มอบรูปภาพลุงโฮในวาระต่างๆ พร้อมคำกลอนภาษาเวียดนามและคำแปลภาษาไทย ซึ่งอธิบายประวัติชีวิต วีรกรรม และผลงานของลุงโฮติดแสดงไว้ด้วย

บริเวณหน้าบ้านร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ทั้งต้นมะพร้าว ต้นหมาก และต้นมะเฟืองที่ลุงโฮปลูก รวมถึงยังมีแปลงผักเล็กๆ อยู่ข้างตัวบ้าน ลุงเหงียนและลูกสาวถ่ายทอดเรื่องราวของบรรพบุรุษอย่างไม่เห็นเหน็ดเหนื่อย คุณกรรณกุล ลูกสาวลุงเหงียนปิดท้ายบทสนทนากับเราว่า “เมื่อก่อนเคยทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่คิดว่ากลับมาทำงานที่บ้านดีกว่า แม้จะต้องมาทำสวน ปลูกผัก หรือต้อนรับคนที่เข้ามาชมบ้าน แต่ก็รู้สึกภูมิใจและสบายใจมากกว่า เพราะนี่เป็นบ้านของเรา”

ข้อมูลจาก

การสำรวจพิพิธภัณฑ์ในภาคอีสานตอนบนของ
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรในเดือนพฤศจิกายน 2547
ที่ตั้ง
บ้านท่านโฮจิมินห์
48 หมู่ 5 บ้านนาจอก ต.หนองญาติ อ.เมือง
จ.นครพนม 48000
โทรศัพท์ 042 - 522430

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านพระธาตุมีชัย

บ้านโคกคอน จังหวัดสกลนคร

กรกฎ บุญลพ

นักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

บ้านโคกคอน เป็นหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองหมู่ที่ 2 ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร แม้ว่าชุมชนปัจจุบันจะมีประวัติการตั้งถิ่นฐานย้อนหลังไปไม่เกิน 300 ปีที่ผ่านมา ทว่ามรดกทางวัฒนธรรมโบราณทั้งที่ปรากฏอยู่บนพื้นผิวดินและที่ทับถมอยู่ใต้ดินแสดงให้เห็นว่า บนพื้นที่หมู่บ้านแห่งนี้มีการอยู่อาศัยของผู้คนมาไม่น้อยกว่า 4,000 ปี

ชาวโคกคอนหลายชั่วอายุคนต่างคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับสิ่งของเครื่องใช้ที่ทับถมอยู่ใต้ดิน ซึ่งถือเป็นมรดกของบรรพบุรุษของพวกเขา นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านแห่งนี้ยังมี “พระธาตุมีชัย” หรือ “ธาตุโคกคอน” เป็นโบราณสถานสำคัญอันเป็นที่เคารพสักการะของพวกเขาและชาวหมู่บ้านใกล้เคียง

“ตู้ใส่วาง” “ตู้ทอง” และชาวโคกคอนอีกหลายๆคน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา จึงได้ร่วมกันวางแนวทางที่จะดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาให้ทรัพยากรดังกล่าวทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวสำหรับชาวโคกคอนและผู้มาเยือน โครงการดังกล่าวจึงนำไปสู่การขุดแต่ง “พระธาตุมีชัย” และการขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อศึกษาลำดับพัฒนาการทางวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของหมู่บ้านแห่งนี้ โดยการประสานความร่วมมือกับสำนักงานศิลปากรที่ 9 ขอนแก่น² หนึ่ง กิจกรรมหลักที่ทำควบคู่กันไปคือการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านพระธาตุมีชัย” ขึ้น เพื่อเป็นที่รวบรวมจัดแสดงหลักฐานทางวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงช่วงเวลาร่วมสมัยของหมู่บ้าน

อาคารพิพิธภัณฑ์สไลด์ “สิม³ อีสาน”

อาคารพิพิธภัณฑ์ประยุกต์รูปแบบของอาคารศาสนสถานแบบสิมอีสาน ลักษณะเป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส หลังคาทรงปั้นหยา มีประตูทางเข้าสองด้าน ด้านหลังอยู่ทางด้านทิศตะวันตกหันหน้าไปทางพระอุโบสถประจำวัดธาตุโคกคอน ประโยชน์ใช้สอยของอาคารก็เป็นไปในลักษณะผสมผสาน กล่าวคือเป็นทั้งอาคารจัดแสดงนิทรรศการและวัตถุทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันยังทำหน้าที่ป้องกันแดดฝนให้กับ “พระธาตุมีชัย” พื้นที่ภายในจึงประกอบด้วยพระธาตุมีชัยซึ่งตั้งอยู่ตรงกลาง โดยมีลานหรือทางเดินรอบพระธาตุที่ยกพื้นสูง สำหรับเดินชมพระธาตุและนิทรรศการตามผนังแต่ละด้านโดยรอบ ทางเดินหรือลานดังกล่าวยังสามารถเป็นทางเดินวนรอบพระธาตุในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามวาระต่างๆ เช่น วันธรรมสวนะ หรือวันสำคัญทางศาสนาในแต่ละรอบปี

¹ “ตู้” เป็นคำศัพท์ในภาษาอีสานที่หมายถึงผู้เฒ่า ผู้แก่ ศัพท์ดังกล่าวปรากฏเฉพาะตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

² ในขณะนั้นคือ “สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น”

³ “สิม” เป็นคำศัพท์ในภาษาอีสาน หมายถึงโบสถ์หรือพระอุโบสถ

การจัดแสดง

นิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์จัดแสดงด้วยสื่อต่างๆ ได้แก่ ป้ายนิทรรศการ แบบจำลอง และวัตถุทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นโบราณวัตถุและสิ่งของเครื่องใช้ร่วมสมัย

เนื้อหา นิทรรศการประกอบด้วยเนื้อหาหลัก 5 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ รูปแบบอาคารทั้งในเชิงโครงสร้างและลักษณะทางศิลปะ-สถาปัตยกรรม ภาพรวมเกี่ยวกับที่ตั้งของหมู่บ้าน สภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม

ส่วนที่ 2 เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับภาพรวมงานโบราณคดีของหมู่บ้านโคกคอน ในฐานะที่เป็นแหล่งโบราณคดีสำคัญ ประกอบด้วย การขุดแต่งพระธาตุมีย์ การขุดค้นและการศึกษาวิเคราะห์ แปลความหลักฐานและข้อมูลต่างๆ ทั้งที่พบจากการขุดแต่งและการขุดค้น

ส่วนที่ 3 เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับลำดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม ซึ่งจัดลำดับจากระยะแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐานตามหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สู่สมัยประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมล้านช้าง และวัฒนธรรมร่วมสมัย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์

นำเสนอภาพรวมเรื่องลำดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งเป็นสมัยย่อยต่างๆ แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพเพื่อสื่อถึงลำดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม และรูปแบบประเพณีเกี่ยวกับความตาย ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญและร่วมกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ส่วนสุดท้ายของเนื้อหา กล่าวถึงแบบแผนการดำรงชีพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะสัตว์ป่า

สมัยประวัติศาสตร์วัฒนธรรมล้านช้าง

มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนสถานและศาสนวัตถุ ที่พบจากการขุดแต่งพระธาตุมีย์ สื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์งานศิลปะภายใต้ความศรัทธาในพุทธศาสนา เช่น ภาชนะดินเผาชนิดเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาโบราณกลุ่มน้ำสงคราม ใช้บรรจุพระพุทธรูปเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับ หรือใช้เป็นภาชนะบรรจุอัฐิผู้ตายเพื่อนำไปฝังไว้ตามสถานที่ต่างๆ

วัฒนธรรมร่วมสมัย

เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนปัจจุบัน เช่น แบบแผนการตั้งถิ่นฐาน การดำรงชีวิตและเทคโนโลยีพื้นฐาน ประเพณีพิธีกรรมของชาวโคกคอนที่มีการยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน การศึกษา การติดต่อสื่อสารและระบบสาธารณสุขเป็นต้น

ส่วนที่ 4 เป็นส่วนสุดท้ายมีเนื้อหาเกี่ยวกับภาพรวมของเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงจากหมู่บ้านโคกคอนไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสกลนครและใกล้เคียง

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านพระธาตุมีย์ นับเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอีกแห่งหนึ่งที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจจริงของชาวบ้าน และสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของชุมชน นับตั้งแต่การระดมความคิด กำลังทรัพย์รวมทั้งร่วมกันลงแรง ผลักดันและประสานความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จนกระทั่งพิพิธภัณฑ์สำเร็จเป็นรูปเป็นร่าง ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์อยู่ภายใต้การดูแลจากประชาคมหมู่บ้านโคกคอนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโคกสี และเปิดให้เข้าชมอย่างเป็นทางการแล้ว

พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน :

สายใยแห่งชีวิตของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด¹

“ตี 2 ของวันที่ 29 กันยายน 2544 (เช้าของวันที่ 30 กันยายน 2544) แม่ของข้าพเจ้า ผู้ซึ่งทั้งชีวิตอยู่กับผืนนา ไม่เคยรู้เท่าทันเทคโนโลยี แม่ได้ขอให้คุณหมอต้อสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่มาถึงข้าพเจ้า และเสียงของแม่อังคองอยู่ในหูของข้าพเจ้าตลอดเวลา ...เค...พ่อไปแล้ว...พ่อไม่ไหวแล้ว...”

ขณะที่ทั้งชีวิตของแม่อยู่กับท้องนา หวังในผลผลิตอันช่วยประทังชีวิตคนในครอบครัว แต่ชีวิตของพ่อกับจมอยู่กับงานศิลปะ ของเก่า และของแปลกทั่วผืนแผ่นดินอีสาน ซึ่งยากที่คนในระดับรากหญ้าในสังคมพึงกระทำทุ่มเม็ดเงินที่มีไปกับของที่กินไม่ได้ ภรรยาและลูกทั้งหก แลกแยก แดกต่าง พ่อมีความเป็นตัวของตัวเอง เชื่อมั่นในตัวเองในทุกกรณี”

แม้วันนี้อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด จะไม่ได้มีโอกาสอยู่ชื่นชมกับความตั้งใจของสันติภาพ คำสะอาด บุตรคนสุดท้ายและครอบครัวในการสานต่อเจตนารมณ์ในการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมอีสาน

¹ คำชี้แจง นายสันติภาพ คำสะอาด บุตรของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ได้เขียนเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับบิดาของตนและพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนมายังกองบรรณาธิการ แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ของบทความ กองบรรณาธิการขอแนะนำขอความเพียงบางส่วน สำหรับผู้ที่สนใจอ่านบทความเต็ม กรุณาสืบค้นข้อมูลที่ <http://www.sac.or.th/database/museums/GM-Content/07%2055-Mahasarakam.htm>

แต่การดำเนินงานและการสร้างสรรค์ปรับปรุงพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่องกลายเป็นประจักษ์พยานที่ช่วยตอบคำถาม ยังมีคนเล็กๆ ในสังคมที่ตั้งมั่นกับการสร้างสรรค์งานวัฒนธรรม สร้างสรรค์สถานที่เพื่อการศึกษาและการสร้างความเข้าใจในรากเหง้า ความเป็นมาและเป็นไปของชีวิตสังคมและชีวิตผู้คนในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

“พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน เปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อ 14 มีนาคม 2541 พ่อภาคภูมิใจมาก แม้เราจะเป็นเพียงบ้านหลังเก่า ของสะสมมากมาย ไม่มีระเบียบ ผุพังกระอักกระอ่วน แต่เราก็มียุทธศาสตร์ในแผนที่ประเทศไทยตั้งแต่ปี 2536 พ่อมีรอยยิ้มทุกครั้งที่มีคนขอเข้าชม พ่อเป็นศิลปิน ถือเป็นงานหลักที่จุนเจือส่งลูกทั้งหกเล่าเรียน เพราะล้าพังเงินเดือนข้าราชการครู ไม่เพียงพอต่อความต้องการของปากท้อง พ่อผันถึงพิพิธภัณฑ์ที่สมบูรณ์แบบ คาดหวังถึงเงินบำเหน็จในชั่วชีวิตข้าราชการ จะทุ่มสุดแรงเพื่อพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนอันเป็นชีวิตของพ่อ จนลุเข้าอายุ 60 ช่วง 5 เดือนก่อนเกษียณอายุราชการ พ่อล้มป่วยลงด้วยโรคเบาหวาน อันสะสมก่อตัวมานาน แล้วหลากหลายโรคก็รุมเร้าเงินบำเหน็จก้อนใหญ่ยื้อชีวิตพ่อไว้ได้เพียงกว่า 2 ปีเท่านั้น” สันติภาพ คำสะอาด บอกเล่าความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ พร้อมไปกับการอ้างอิงบันทึกที่พ่อได้บันทึกไว้

“การจัดพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ฟังแต่ชื่อบ้านก็เป็นชื่อเมืองโบราณ มาแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าไชยรามันต์ที่ 7 เจริญสุดขีดในสมัยขอม ชื่อ “เชียงเหียน” นี่ก็คือ ชื่อเจ้าเมือง ชื่อเชียงเหียนตามประวัติวรรณกรรมอีสานเรื่อง “ผาแดงนางไอ่” จะบ่งบอกชื่อบ้านเชียงเหียนอย่างเด่นชัดว่าเป็นชื่อเจ้าเมืองเชียงเหียนโบราณ

ในเมื่อผมเป็นผู้หนึ่งที่เกิดมาในบ้านนี้ เกิดมีความสนใจเรื่องโบราณวัตถุอย่างล้นพ้น จึงเกิดการสะสม สิ่งละอันพันละน้อย ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นจากฝีมือคนอีสาน เรามุ่งตั้งวัตถุประสงค์ เครื่องใช้ เครื่องมือ สิ่งจักสาน เครื่องมือ การหาปลา เครื่องไม้ เครื่องมือการทำงาน และสิ่งอื่นๆ ฯลฯ นำมารวบรวมกันไว้ โดยเอาบ้านเป็นที่จัดแสดง ได้สะสมตั้งแต่เรียนหนังสือชั้น ป.2 เริ่มซาบซึ้งขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันรวมแล้วใช้เวลาสะสมประมาณเกือบ 50 ปี

เพียงแต่รอคอยการจัดสถานที่ที่มั่นคงถาวร ซึ่งมีรายการแสดงให้ท่านผู้ชมชมไม่ต่ำกว่าหมื่นชิ้น แม้จะมีอุปสรรคทางด้านครอบครัวซึ่งเป็นทีหนักใจแก่ลูกเมีย แต่ผมก็ไม่ลดละที่จะเดินทางต่อไปไม่หยุดยั้ง เพื่อเป็นแนวทางศึกษาแก่ลูกบุตร

กุลธิดา นักเรียน นักศึกษา นิสิต ตลอดจนผู้สนใจทั่วประเทศ ได้มีโอกาสเข้าชม พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนแห่งนี้ แห่งเดียวในประเทศไทย ซึ่งปี 2543 คงถึงขั้นตอนที่เอาจริงเอาจังแน่นอน เพราะเริ่มมาแล้ว 50 ปี

หากท่านผู้รู้ ผู้มีความสามารถทั้งหลายได้เห็นความสำคัญของผม ที่ได้จัดขึ้นนี้ จะมีประโยชน์มากมายมหาศาลต่อชาติบ้านเมือง ผมก็ขออนุโมทนา สาธุ จงโปรดเห็นใจในความคิด สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมวลชนมหาศาลด้วย ตลอดจนหากท่านผู้หลักผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวพิพิธภัณฑ์นี้ ผมยินดีรับเงื่อนไข ในความมีน้ำใจ สนับสนุนให้ผมได้เดินทางต่อไปไม่หยุดยั้งจะแสวงหา สิ่งของ อุปกรณ์ วัสดุ สิ่งใดที่เกิดขึ้นในภาคอีสานเป็นส่วนใหญ่ ในเมื่อผมได้เริ่มต้นมาอย่างนี้ ผมจึงเกิดความรักหวงแหนในสิ่งของโบราณวัตถุของชาวอีสานให้สืบต่อ คงทน มุ่งมั่น เดินทางต่อไปไม่หยุดยั้ง แม้ชีวิตจะหาไม่ ผู้สืบสานนั้นต้องมีแน่นอน ไม่ลูกก็หลาน เพราะตัวผมรักพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนเทียบเท่าชีวิต” อาจารย์บุญหมั่นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นและตั้งใจจริงต่องานพิพิธภัณฑ์ ในตอนหนึ่งของบันทึกกว่า 400 เล่มที่ทิ้งไว้ให้ลูกหลานได้เข้าใจในปณิธานของตนเอง

สันติภาพได้กล่าวถึงการตัดสินใจไว้ว่า “10 มกราคม 2545 งานบุญ 100 วัน ของพ่อ ข้าพเจ้าได้นั่งมองชีวิต มองของสะสมที่บ้าน ข้าพเจ้าจะสลักหนี้ ทั้งชีวิตของพ่อไปได้อย่างไร แม่และพี่ๆ ทุกคนก็รับฟัง เรามีจุดหมายร่วมกัน”

ตุลาคม 2545 งานก่อสร้างอาคารหลังใหม่จึงเริ่มขึ้น โดยทีมช่างอันเป็นเครือญาติ ทุกอย่างดำเนินตามฝันของพ่อ แสดงตัวตนของพ่อ และจะเพิ่มเติมสิ่งสมในสิ่งที่ขาดหาย เพื่อเป็นความภูมิใจของคนในระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง เห็นดีเห็นชอบเหลือเกินแต่ก็หายเป็นปลิดทิ้งทุกครั้งที่มีคนสนใจได้ถาม

ตัวอาคารทำมุงฉาก ประกอบด้วย “อาคารบุญหมั่น” ซึ่งชั้นบนจัดแสดงของเก่า ภูมิปัญญาอีสาน ประวัติศาสตร์หมู่บ้านเชียงเหียน ทะโหลกเขาวัว ควาย เป็นต้น ด้านล่างเป็นห้องแสดงงานศิลปะ “Boonman Contemporary Art Gallery” จัดแสดงงานศิลปะหลากหลายแขนง โดยมีงานของคุณพ่อเป็นหลัก และจะหมุนเวียนกับหลากหลายศิลปิน นิสิต นักศึกษา ผู้สนใจ เป็นเวทีแสดงงานศิลปะของชุมชน และ “หอระกาเดือน” สถานที่แสดงแหล่งท่องเที่ยว แนะนำสถานที่ที่น่าสนใจในเส้นทางสายไหมอีสาน ประวัติศาสตร์ชุมชน ดินแดนอันรุ่งรวยด้วยวัฒนธรรม และมีแต่ความสงบร่มเย็น พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนจะเปิดตัวอีกครั้งในราวกลางเดือนพฤษภาคม ศกนี้ ยินดีต้อนรับผู้สนใจทุกท่าน เพื่อได้รับรู้ถึงความภาคภูมิใจในผืนดินที่ราบสูงแห่งนี้”

ข้อมูล	นายสันติภาพ คำสะอาด
สถานที่ตั้ง	พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน เลขที่ 1 หมู่ที่ 18 บ้านเชียงเหียน ตำบลเขาวัว อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ราว 8 กิโลเมตร จากตัวเมืองมหาสารคาม ฝั่งซ้ายมือบนถนนแจ้งสนิท เส้นทางมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด
โทรศัพท์	043-746303
อีเมลล์	chianghian_museum@yahoo.com

พิพิธภัณฑ์ปลาหิน

พิพิธภัณฑ์ปลาหินเกิดขึ้นด้วยฝีมือ และความวิริยะอุตสาหะของคุณลุงกิตติ ลินอุดม ที่นำหินมาแกะสลักเป็นรูปปลาและสัตว์น้ำต่างๆ ได้อย่างสวยงามและเหมือนจริง เดิมคุณลุงกิตติทำอาชีพประมงและทำแปปลาเมื่ออายุมากขึ้นจึงเกษียณตัวเอง แต่ชีวิตยังคงผูกพันอยู่กับท้องทะเล ในปี 2533 จึงเริ่มใช้เวลาว่างนำหินมาแกะสลักเป็นรูปปลาต่างๆ ทั้งๆ ที่ไม่เคยมีความรู้ในศิลปะการแกะสลักมาก่อนเลย เวลาร่วมสิบปีที่ทำงานนี้ด้วยใจรัก จำนวนปลาที่แกะสลักไว้มีมากขึ้นเรื่อยๆ คุณลุงจึงคิดก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้น เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นและชื่นชมปลาทะเลสวยงามที่หลากหลายพันธุ์ โดยเฉพาะปลาที่หายากหรือสูญพันธุ์ไปแล้ว เมื่อ พ.ศ.2544 พิพิธภัณฑ์ปลาหินจึงเปิดให้เข้าชมอย่างเป็นทางการ

ภายในอาคารที่เปิดโล่ง ทำเป็นทะเลจำลองเพื่อแสดงพันธุ์ปลาทะเลและสัตว์ทะเลชนิดต่างๆ ที่แกะสลักจากหิน รวมถึงนิทรรศการภาพวาดวิธีการจับปลา การทำประมงในทะเล ที่คุณลุงวาดด้วยตัวเอง นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนมาจำหน่ายอีกด้วย อาทิ ดอกไม้ทำจากเกล็ดปลากะพง กะปิหมึกแห้ง เป็นต้น ปัจจุบันคุณลุงกิตติยังสละเวลาส่วนหนึ่งเป็นอาจารย์พิเศษสอนการแกะสลักให้กับเด็กๆ ที่โรงเรียนดอนสักผดุงวิทย์ แม้พิพิธภัณฑ์จะเปิดมาหลายปีแล้ว แต่คุณลุงกิตติก็ยังคงมุ่งมั่นแกะสลักปลาทะเลต่อไป หวังว่าวันหนึ่งจะสามารถจัดแสดงพันธุ์ปลาทะเลเท่าที่พบในประเทศไทยได้ครบถ้วนสำหรับคนรุ่นหลังได้ชม

สถานที่ตั้ง พิพิธภัณฑ์ปลาหิน 34/15 ซ่างโรงพยาบาลดอนสัก ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี โทร. 077-371197

ข้อมูลการเข้าชม ให้บริการทุกวัน โดยมีค่าเข้าชมท่านละ 20 บาท

เกร็ดความรู้...พิพิธภัณฑ์

ศิลปะการแสดงกับงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ตอนที่ 1)

นันทวัฒน์ ฉัตรอุทัย

นักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

“พิพิธภัณฑ์” อาจมีความหมายได้หลายประการ ตั้งแต่เป็นสถานที่รวบรวมไว้ซึ่งวัตถุนานาชนิด เป็นที่อวดแสดงสิ่งของสูงค่าน่าชม เป็นสถานที่เก็บรวบรวม-จัดแสดงความรู้ในเรื่องต่างๆ หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ของสาธารณชน ฯลฯ พิพิธภัณฑ์ในฐานะของการเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในสังคมปัจจุบันโดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์เอกชน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งนำเสนอเรื่องราวที่แตกต่างและความรู้ที่หาไม่ได้จากห้องเรียน อันจะช่วยเปิดโลกทัศน์ของผู้คนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในความเข้าใจโดยทั่วไป พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็คือพิพิธภัณฑ์ที่มุ่งเสนอเรื่องราวของท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลัก ซึ่งนอกจากจะทำให้ได้เรียนรู้รากเหง้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาแต่ครั้งอดีตแล้ว ยังช่วยให้เราได้เรียนรู้หรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากภูมิปัญญาของปู่ย่าแต่เก่าก่อน และนำมาตรวจสอบหรือผสมผสานเข้ากับความรู้สมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในความหมายกว้างที่สุดน่าจะเป็นที่รวบรวมและจัดแสดงเรื่องราวที่มากกว่าเพียงเรื่องวิถีการหาอยู่หากินในอดีต ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นหลากหลายและเชื่อมโยงกับชีวิตมนุษย์ในหลายทาง

ศิลปะการแสดงเป็นเรื่องหนึ่งที่ผูกพันกับชีวิตผู้คนในท้องถิ่นอย่างแนบแน่นไม่ว่าจะเป็นเพลง ระบำ ละคร ดนตรี จำอวด ฯลฯ สิ่งเหล่านี้อยู่ในชีวิตของคนไทยอย่างเข้มข้นโดยตลอดตั้งแต่เกิดจนตาย ศิลปะการแสดงจึงไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวแยกขาดจากสิ่งอื่น ตรงข้ามกลับผูกพันและเชื่อมโยงไปถึงเรื่องงานช่างฝีมือ ขนบจารีต ประเพณี ค่านิยม วิถีชีวิต ฯลฯ หากจะกล่าวด้วยภาษาที่ฟังดูยากขึ้นก็คือศิลปะการแสดงเป็นเรื่องที่มีนัยสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าศิลปะการแสดงกลับไม่ค่อยได้รับความสนใจจากแวดวงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมื่อเทียบกับเรื่องอื่นๆ

ในทหระศนะขงผู้เขียนเห็นว่า หากทงถ่งถ่งจะต่งการรัฐจักและเรียนรัฐภูมิปัญญาขงตนเองผ่านการทงงานพิพิธภัณฑ ศิลปะการแสดงจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทงถ่งถ่งจะละเลยไปไม่ได้ในการเรียนรัฐและบอกเล่าวิถีชีวิตขงทงถ่งถ่ง นอกจากนี้การรวบรวมเรื่องศิลปะการแสดงประจำถ่งถ่งอาจนำไปสู่การเรียนรัฐในอีกหลายเรื่องที่เกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างเช่น

การรวบรวมเรื่องเพลงเกี่ยวข่วอาจนำไปสู่การตั้งคำถามว่า เหตุใดเพลงเกี่ยวข่วจึงสูญไป เหตุใดการลงแกลงเพลงเกี่ยวข่วจึงเปลี่ยนสู่การจ้างแรงงานในหมู่บ้านเพื่อเกี่ยวข่วด้วยควายเหล็กและฟังเพลงจากวิทยุทรานซิสเตอร์ ฟอเพลง-แม่เพลง ในทงถ่งถ่งมีใครบ้าง ทำมาหากินอย่างไร พวกทงถ่งมีบทบาทอย่างไรตลอดสังคมในครั้งที่ยังมีการว่าจ้างมาให้เล่นตามงานต่างๆ ฟอเพลง-แม่เพลง จนถึงครูเพลงและศิลปินนักร้องลูกทุ่งในปัจจุบัน มีความเหมือนหรือความต่างอย่างไร ฯลฯ คำถามเหล่านี้ อาจแตกไปสู่คำถามอื่นๆ อีก เช่น ทำไมเพลงพื้นบ้านจึงกลายเป็นเพลงลูกทุ่งในจอตุ้ คาราโอเกะร้านเหล้าริมทาง ทำไมการร้องเพลงคาราโอเกะในร้านเหล้าจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตขงคนส่วนใหญ่ในสังคม ทำไมทางเครื่องลูกทุ่งจึงนุ่งห่มและเต้นอย่างล่อตาล่อใจ ในจอตุ้ร้านคาราโอเกะที่ฟอบ้านชอบไปตั้งวงดื่มสุรา ความล่อแหลมขงทางเครื่องนุ่งสั้นกับกลอนเพลงสองแ่งสองงามในการเล่นเพลงแต่ก่อนเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ฯลฯ

การเรียนรัฐจากพิพิธภัณฑที่ทงถ่งถ่งด้วยเรื่องใกล้ตัวที่สุดจึงน่าจะเป็นอีกทางหนึ่งที่เราได้เข้าใจถึงความเป็นไปขงสังคม เพราะช่วยให้เราเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่งสิ่งต่างๆ มากยิ่งขึ้น การรวบรวมความรู้เรื่องศิลปะการแสดงในครั้งเก่า จึงอาจช่วยให้การเรียนรัฐภูมิปัญญาทงถ่งถ่งมีวิถีชีวิตข่ว เกิดการเปรียบเทียบได้อย่างรอบด้าน เห็นถึงความคลัสคล้ายขงวิถีชีวิตที่ดำเนินจากอดีตสู่ปัจจุบันและที่กำลังจะก้าวต่อไปในอนาคต รวมทั้งคำถามสำคัญที่ว่า “ทงถ่งถ่งต้องแลกอะไรไปบ้างเพื่อให้ได้อยู่อย่างที่เป็นในปัจจุบัน?”

นี้อาจเป็นเป้าหมายสำคัญประการแรกในการรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวข่วกับศิลปะการแสดงขงทงถ่งถ่งโดยพิพิธภัณฑที่ทงถ่งถ่ง

เยาวราช : สู่สถาทางประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม

กุมาริ ลากอาคารณ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศึกษาสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ม.มหิดล

หากพูดถึงเยาวราช หลายคนจะนึกถึงภาพบรรยากาศที่คราคร่ำไปด้วยสินค้าและผู้คนมากมายโดยเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีน ยิ่งช่วงใกล้เทศกาลสารทจีนหรือตรุษจีน ตลาดเก่าเยาวราชจะเนืองแน่นไปด้วยผู้คนที่มาจับจ่ายใช้สอยเลือกซื้อสินค้าต่างๆ มากมาย ทั้งอาหารสด อาหารแห้ง ผลไม้ รวมไปถึงกระดาษเงินกระดาษทอง ธูป เทียน เพื่อเตรียมการสำหรับพิธีไหว้บรรพบุรุษ

ในยามค่ำคืน ถนนสายเยาวราชยังเต็มไปด้วยกลิ่นคลุ้งขงอาหารหลากชนิด หลากรสชาติ ที่ตั้งอยู่เรียงรายตลอดแนวขงถนนสายนี้ ตั้งแต่ข่วแกงก้วยเตี๋ยว กระเพาะปลา ลูกเกาลัด จนถึงหูลาม รังนก ไก่ตุ๋นยาจีนในภัตตาคารอันหรูหรา ทำให้ถนนสายเยาวราชแห่งนี้มีเสน่ห์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชื่นชมและดื่มด่ำกับบรรยากาศแบบเดินไป ชิมไปได้เป็นอย่างดี

นอกจากถนนสายเยาวราชจะเป็นย่านธุรกิจที่มีเงินไหลเวียนข่วออกอย่างไม่ขาดสายตลอดทั้งวันแล้ว ในอีกมุมหนึ่งยังถือเป็นชุมชนที่มีคนเชื้อสายจีนอยู่อาศัยมากที่สุด ตั้งแต่การอพยพมาจากโพ้นทะเลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ด้วยลักษณะการรวมกลุ่มที่โดดเด่นต่างไปจากกลุ่มสังคมอื่นในเมือง อีกทั้งการรวมกลุ่มในรูปขงองค์กรการค้าและองค์กรทางสังคม โดยผ่านแซ่ ผ่านความเป็นทงถ่งเดียวกัน ผ่านสำเนียงพูดผ่านองค์กรการกุศล ทำให้คำสั่งสอน ความเชื่อ ประเพณี ธรรมเนียม พิธีปฏิบัติถูกถ่ายทอดมายังชนรุ่นหลังรุ่นแล้วรุ่นเล่า

วัดจีนและศาลเจ้าจีนจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งด้านจิตใจ เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและเป็นสถานที่ที่มีความผูกพันทางสังคมของชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามา ตลอดรวมถึงเป็นองค์การกุศลสงเคราะห์ที่ช่วยเหลือคนยากจนและผู้ประสบภัยต่างๆ ดังเช่น มูลนิธิเทียนฟ้า ซึ่งเป็นมูลนิธิแห่งแรกของประเทศไทย สร้างขึ้นเมื่อ ร.ศ. 227 สามารถดำรงอยู่ได้จากการบริจาคของพ่อค้า นักธุรกิจ รวมทั้งยังเปิดเป็นโรงพยาบาลรักษาผู้ป่วยทั้งทางแผนจีนและแผนปัจจุบัน

อนึ่ง การเกิดขึ้นของศาลเจ้ายังแฝงไปด้วยความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ มากมายที่ถูกเล่าขานและปฏิบัติต่อมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น การเคารพนบถือเทพเจ้า การกราบไหว้เจ้าที่เจ้าทางที่ปกปักรักษาให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข การกราบไหว้บูชาเทพทั้งหลาย ตลอดจนเครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในการบูชาแฝงไปด้วยสัญลักษณ์และความหมายมากมาย นอกจากนี้ผลงานทางด้านจิตรกรรม และสถาปัตยกรรมได้สะท้อนพื้นฐานทางความเชื่อและความเชื่อมโยงสอดคล้องกับตำนานในประวัติศาสตร์ของชาวจีน

หากพิจารณาในแง่คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของ UNESCO แล้ว อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนย่านเยาวราชถือเป็นชุมชนที่มีคุณค่ามากมายในหลายแง่มุมอันได้แก่

คุณค่าทางวัตถุ (Materialistic Value) ที่แฝงไปด้วยสัญลักษณ์และความหมายมากมายผ่านทางวัตถุต่างๆ เช่น รูปปั้นมังกรเป็นตัวแทนของความ เป็นชาย โคมไฟสื่อถึงแสงที่ส่องสว่างในการส่งเทพเจ้าขึ้นสวรรค์

คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical Value) หลักฐานจากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยริมถนนและในตรอกซอยสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตตั้งแต่ครั้งชาวจีนอพยพเข้ามาพร้อมกับเสื่อผืนหมอนใบในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีระยะเวลายาวนานนับร้อยปี

คุณค่าทางจิตใจและความรู้สึก (Spiritual Value) ซึ่งปรากฏในคำสั่งสอนและการปฏิบัติที่มีลึบทอดกันมายาวนาน ทำให้ชาวจีนมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น คือ มีความกตัญญู รู้คุณค่าคน ชยัน พากเพียร หนักเอาเบาสู้ง ประหยัด มัธยัสถ์ อุดม

คุณค่าทางศิลปะ (Artistic Value) และ **คุณค่าทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value)** ที่ดูเหมือนจะแยกจากกันไม่ออก ถูกถ่ายทอดผ่านช่างและศิลปินที่บรรจงสร้างงานศิลปะต่างๆ เช่น งานจิตรกรรมฝาผนัง การออกแบบทางสถาปัตยกรรม ที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและตำนานทางประวัติศาสตร์

คุณค่าทางวัฒนธรรม (Culture Value) ที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดออกมาผ่านธรรมเนียมปฏิบัติ รวมถึงคตินิยม คำสอน การใช้ชีวิตประจำวันที่ยึดถือกันมาจวบจนทุกวันนี้ เพื่อความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เพื่อลูกหลานได้อยู่รอดปลอดภัย

ดังนั้นชุมชนเยาวราช จึงถือได้ว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ สังคม และวัฒนธรรม โดยสะท้อนผ่านทางธรรมเนียมปฏิบัติ ประเพณี พิธีกรรม คำสอน ความเชื่อต่างๆ สถาปัตยกรรม ฯลฯ

การเกิดพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เขตสัมพันธวงศ์ ภายในวัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นศูนย์รวมอีกจุดหนึ่งที่แสดงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมภายในชุมชน ดังคำที่ว่า “สายสัมพันธ์ไทยจีน ถิ่นการค้าร่วมสมัย ไข่นาทาวน์เมืองไทย แหล่งประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจใหญ่รัตนโกสินทร์” จากการพูดคุยกับคุณณวัฒน์ เอมะสิทธิ์ เจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร คุณปริดา ปรัตถจริยา และคุณปัญญาภัทร เลิศสำราญเรืองรมย์ วิทยากรชาวจีนในท้องถิ่น พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นแห่งนี้เป็นเพียงพิพิธภัณฑที่เล็กๆ ด้วยข้อจำกัดทางพื้นที่ และความพร้อมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ ทำให้ยังคงมีปัญหาอุปสรรคต่างๆ อยู่บ้าง เช่น ด้านงบประมาณ บริหารจัดการ กิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ทำให้พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น

สามารถถ่ายทอดและจัดแสดงเรื่องราวในอดีตได้เพียงบางส่วน

แต่สิ่งที่น่าภาคภูมิใจก็คือชาวจีนในเยาวราชได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตเพื่อเป็นเนื้อหาของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ มีเพียงเท่านั้น คุณค่าทางวัฒนธรรมและความรู้นั้น ยังคงแฝงอยู่ตามตรอกซอกซอย ในที่ต่างๆ ของย่านเยาวราช ตลอดรวมถึงผู้ที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดีก็คือ ผู้คนที่อยู่ในชุมชนที่สืบทอดความรู้ ความเชื่อ ผ่านการบอกเล่าและการกระทำกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เรื่องที่น่ายินดีสำหรับพิพิธภัณฑ์ก็คือ ชาวจีนเยาวราชมีความตั้งใจที่จะร่วมบริจาคเงินก้อนใหญ่ในการขยาย “พิพิธภัณฑ์เยาวราช” ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เรื่องราวของชาวจีนต่อไปในอนาคต

ปัจจุบันแม้เยาวราชจะเป็นถนนที่ทุกคนรู้จักกันดี มีความรุ่งเรืองทางด้านธุรกิจ การค้า และได้ขึ้นชื่อว่าเป็นไข่น้ำทาวนเมืองไทย ศิลปวัฒนธรรมของชาวจีนที่เกิดจากการถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคนนั้นทรงคุณค่า แต่ขณะเดียวกันบางสิ่งบางอย่างกำลังจะจางหายไป หรือปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย การอนุรักษ์ รักษาศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามเพื่อการเรียนรู้ เป็นสิ่งหนึ่งที่จะสร้างคุณค่า ความหมาย และความงาม เพื่อสืบสานให้แก่ชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

เอกสารและหนังสืออ้างอิง

ต้นลีเซิง และบุญยั้ง ไร่สุขศิริ. *ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย*. (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา), 2543.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2540). “การรวมกลุ่มของจีนสยาม”. *ศิลปวัฒนธรรม*, ปีที่ 18 (เดือนกุมภาพันธ์ 2540) : หน้า 104 - 109.

เสียบเลาะพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาเวียดนาม

ปณิดา สระวาสี

นักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

หลายคนบอกว่า ถ้าไปเที่ยวที่ไหนก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ไม่ควรพลาดคือการหาโอกาสไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ของที่นั่น(ถ้ามี) เพราะเป็นสถานที่หนึ่งที่จะทำให้เราเข้าใจชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่นี่มากขึ้น เมื่อผู้เขียนมีโอกาสไปसानอย ประเทศเวียดนาม พบว่าการปฏิบัติตามข้อแนะนำข้างต้นนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เพราะसानอยเต็มไปด้วยพิพิธภัณฑ์ ถ้าเลือกที่จะเข้าใจวิถีชีวิตผู้คนผ่านพิพิธภัณฑ์ ตลอดระยะเวลาอันสั้นในเวียดนามคงไม่มีโอกาสได้ไปที่อื่นๆ เป็นแน่ พิพิธภัณฑ์ในसानอยส่วนใหญ่เป็นพิพิธภัณฑ์ของรัฐ อาทิ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ พิพิธภัณฑ์โฮจิมินห์ พิพิธภัณฑ์การปฏิวัติเวียดนาม พิพิธภัณฑ์สตรี พิพิธภัณฑ์ทหาร พิพิธภัณฑ์กองทัพอากาศ พิพิธภัณฑ์คุกหัวโล่ พิพิธภัณฑ์ธรณีวิทยา ฯลฯ พิพิธภัณฑ์เกือบทุกแห่งที่กล่าวข้างต้นมักแฝงไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับวีรกรรมของพรรคคอมมิวนิสต์ วีรบุรุษวีรสตรี การโฆษณาชวนเชื่อ แต่ว่ากันว่าพิพิธภัณฑ์หนึ่งที่ไม่ปรากฏการโฆษณาชวนเชื่อในเชิงการเมืองเลยคือ พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาเวียดนาม (Vietnam Museum of Ethnology)

พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาเวียดนาม ก่อตั้งขึ้นในปี 2540 โดยเป็นทั้งศูนย์การวิจัยและการอนุรักษ์ไปพร้อมกัน บทบาทสำคัญได้แก่การเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเวียดนาม เพราะเวียดนามเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์สูงมาก โดยมีถึง 54 กลุ่ม บางกลุ่มได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไป ขณะที่บางกลุ่มพยายามรักษามรดกวัฒนธรรมของตนเองอย่างเหนียวแน่น

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีวัตถุจัดแสดงกว่า 15,000 ชิ้น จากทั่วประเทศ การจัดแสดงภายในประกอบด้วยแผนที่ ภาพถ่าย โมเดลจำลองวิถีชีวิต วิดีโอ มีคำอธิบายทั้งภาษาเวียดนาม ฝรั่งเศส และอังกฤษ การออกแบบพื้นที่จัดแสดงได้รับการช่วยเหลือจาก Musée de l'Homme ปารีส ประเทศฝรั่งเศส ส่วนภายนอกอาคารยังจัดเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง จำลองบ้านกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 9 หลัง ได้แก่

บ้านคนเวียดนาม มัง ไต จาม บานา เอเต เกียวไร เฮ้า และสาหนี ซึ่งสร้างโดยช่างกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ บ้านที่ดูน่าสนใจไม่น้อยคือ บ้านของพวกบานา ซึ่งสร้างโดยชาวบานาจำนวน 42 คนจากหมู่บ้าน Kon Rbang บริเวณที่ราบสูงภาคกลางของประเทศ ตัวบ้านมีขนาดใหญ่ สูงถึง 19 เมตร ภายในจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวบานา ภาพถ่ายขั้นตอนการสร้างบ้าน โดยมีผู้ดูแลให้คำอธิบายแก่ผู้สนใจ

บางครั้งเมื่อเรานึกถึงพิพิธภัณฑ์ของรัฐหรือพิพิธภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงขนาดใหญ่ เรามักนึกภาพรูปแบบการจัดแสดงที่ดูหรูหรา เต็มไปด้วยเทคโนโลยีล้ำสมัย แต่ในพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาที่सानอยอาจจะเป็นข้อยกเว้น ความประทับใจหนึ่งของผู้เขียนต่อพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ คือ มุมหนึ่งชมวิถีโอชนาตสัน ประกอบการจัดแสดงที่ใช้เพียงเก้าอี้หวายสานตัวเล็กๆ เขาใจว่าเป็นฝีมือพวกซมุ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลมอญ-ชะแมร์ ไม่ว่าจะในมุมจัดแสดงกรรมวิธีสานอบแบบเวียดนามที่เรียกว่า “นอน” วิถีชีวิตในตลาด พิธีศพของชาวเหมือง ฯลฯ แต่ละมุมจะจัดวางเก้าอี้ตัวน้อยไว้ประมาณสี่ห้าตัว ซึ่งทำให้บรรยากาศดูไม่เป็นทางการจนเกินไป ผู้ชมได้รับสารที่พิพิธภัณฑ์ต้องการสื่อพร้อมกัน อิริยาบถที่ผ่อนคลาย ทำให้ย้อนนึกถึงคนทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในบ้านเรา ภายใต้ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ หลายแห่งปรับใช้วัสดุพื้นบ้านแบบ “ง่ายแต่ดูดี” มาใช้ในงานพิพิธภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์ เช่นที่ พิพิธภัณฑ์บ้านเกวียนมุก จังหวัดมุกดาหาร นำฟากไม้ไผ่มาทำเป็นพื้นหลังบอร์ดนิทรรศการ นอกเหนือจากเป็นวัสดุที่หาง่ายราคาไม่แพงแล้ว ข้อดีอีกประการหนึ่งคือ เมื่อวัสดุเสื่อมสภาพก็สามารถซ่อมแซมได้ด้วยตนเอง

การได้ออกไปเปิดหูเปิดตา แม้เพียงระยะเวลาสั้นๆ แต่เป็นประสบการณ์ที่จะทำให้เราฉุกคิดอะไรบางอย่างได้บ้างทั้งในงานที่เราได้ทำมาแล้ว และสิ่งที่ควรจะทำต่อไปในอนาคต ถ้าเป็นไปได้ก็อยากสนับสนุนให้คนทำพิพิธภัณฑ์ได้ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ของเพื่อนๆ กันบ้าง อาจจะช่วยจุดประกายความคิดใหม่ๆ อันเป็นประโยชน์ต่องานพิพิธภัณฑ์ของตนเองก็เป็นได้

ประสบการณ์

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ไชน่าทาวน์ (Chinatown History Museum – CHM)
เมืองนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา (ตอนที่ 1)

ชิวสิทธิ์ บุญเกียรติ
นักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ไชน่าทาวน์เกิดขึ้นจากโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ไชน่าทาวน์ของเมืองนิวยอร์กในปี 1980 ในการทำงานครั้งนั้น คือ การสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ และการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในด้านต่างๆ ทั้งการเก็บรวบรวม การบอกเล่าและการสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานชุมชนชาวจีนในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ 160 ปีที่ผ่านมา โครงการดังกล่าวได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และในปี 1990 การศึกษาได้ขยายขอบเขตไปในเรื่องของบทบาทของผู้นับเมืองนิวยอร์ก ทั้งที่เป็นคนเชื้อชาติจีนและเชื้อชาติอื่นๆ รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สร้างให้ไชน่าทาวน์มีสภาพแจ่มใสนับปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ไชน่าทาวน์ (Chinatown History Museum – CHM) จึงได้ถือกำเนิดขึ้นในระบอบถัดมาเพื่อจะได้เป็นกระบอกเสียงให้กับกลุ่มชนอพยพได้เปล่งออกไปสู่สาธารณชน

การค้นหาคำความหมายทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาในสหรัฐอเมริกา กลุ่มนี้สัมพันธ์โดยตรงกับความทรงจำของผู้คนที่โยกย้ายเข้ามาในพื้นที่ Lower East Side และเมืองนิวยอร์ก และได้จัดตั้งเป็นชุมชนในไชน่าทาวน์

นอกจากนี้ การขาดเอกสารทางประวัติศาสตร์ และเรื่องราวชนกลุ่มน้อยอพยพที่ไม่ได้รับความสนใจจากประวัติศาสตร์กระแสหลัก (ประวัติศาสตร์รัฐชาติอเมริกัน) นำไปสู่การแนวทางการทำงานกับสาธารณชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับไชนาทาวน์ ทั้งที่เป็นชาวจีนหรือไม่กี่ก็ตาม ด้วยการสร้างเวทีสนทนา สร้างให้ชาวจีนในไชนาทาวน์ได้ตระหนักในความสำคัญของความเป็นมาและเป็นไปของตนเอง สร้างให้คนที่มิใช่เชื้อสายจีนผู้ร่วมอาศัยอยู่ในถิ่นที่เดียวกันได้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสร้างให้นักท่องเที่ยวจากภายนอกได้มองเห็นรากเหง้าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของผู้คน และพื้นที่แห่งนี้ต่อการเติบโตของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือเรียกได้ว่าเป็น Dialogue-Driven Approach

▶ ภาพด้านบนแสดงให้เห็นถึงศิษย์เก่าของ P.S. 23 ในปี 1942 ที่จัดแสดงในนิทรรศการ “รักษ์ไชนาทาวน์เมืองนิวยอร์ก” ของ CHM ซึ่งนำไปสู่การจัดงานรวมศิษย์เก่ารุ่นทศวรรษ 1940 ในปี 1988 ดังปรากฏในภาพถ่ายด้านล่าง

นั่นหมายความว่า แม้ประสบการณ์ ความทรงจำ และเรื่องเล่าหลักจะสัมพันธ์กับคนอเมริกันเชื้อสายจีน แต่พัฒนาการประวัติศาสตร์และพื้นที่ของไชนาทาวน์มิได้ยึดหรือผูกโยงกับคนกลุ่มเดียว เพราะพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม ย่อมเกิดจากการปะทะประสานของคนหลากหลายเผ่าพันธุ์หลายวัฒนธรรม และผู้คนอีกนับจำนวนไม่ถ้วนที่มีโอกาสเข้ามาในไชนาทาวน์ หากการสร้างประวัติศาสตร์จำกัดอยู่เพียงกลุ่มชาวจีนเพียงกลุ่มเดียว เรื่องราวเหล่านั้นจะไม่มีทางสะท้อนภาพความเป็นไปของท้องถิ่นที่ได้อย่างแท้จริง เพราะพื้นที่เล็กๆ อย่างไชนาทาวน์เป็นส่วนหนึ่งของนิวยอร์ก และเป็นส่วนหนึ่งของสหรัฐอเมริกาอเมริกันชนเชื้อสายจีนย่อมต้องติดต่อและมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนอื่น ๆ ตลอดเวลา ดังนั้น หากเราทำการศึกษาไชนาทาวน์โดยการมุ่งเน้นที่กลุ่มคนเชื้อสายจีนโดยมิได้มองว่าในอีกหลายๆ สถานะ เขาเหล่านั้นก็เป็นประชากรเมืองนิวยอร์กและชาวอเมริกัน เมื่อนั้นย่อมนำไปสู่ชาตินิยมแบบคับแคบ

การสร้างเวทีการสนทนาก่อให้เกิดคู่สนทนากับกลุ่มคน 4 ประเภทใหญ่ ได้แก่

- (1) กลุ่มนักวิชาการและผู้ทำงานในพิพิธภัณฑที่เน้นการปฏิบัติการที่สามารถยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยน พัฒนาไปได้ตลอดช่วงเวลางาน
- (2) ชุมชนอเมริกันเชื้อสายจีน ที่ทำงานกับเจ้าหน้าที่ของ CHM เพื่อรวบรวมเรื่องราวของไชนาทาวน์และความทรงจำที่เกี่ยวข้องของพวกเขา ทั้งนี้ไม่ใช่แค่ข้อมูลจากวัตถุสิ่งของที่จับต้องได้ แต่เป็นการสนทนาในระดับลึก และสร้างความเข้าใจการก่อตัวของลักษณะของคนและชุมชน
- (3) คนในชุมชนที่มีได้มีเชื้อสายจีนที่ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของ CHM ด้วยการรวบรวมและสะท้อนการรับรู้และประสบการณ์ของเขาต่อไชนาทาวน์ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงการสร้างตัวตนของคนในชุมชนจะต้องมองทั้งที่เป็นแบบเดี่ยวของชนกลุ่มหนึ่ง และความเป็นตัวตนที่หลากหลาย เช่น ในขั้นตอนการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับโรงเรียนรัฐบาล 23 หรือ P.S.23 ชาวอเมริกันเชื้อสายอิตาเลียนจะมองตนเองต่างจากกลุ่มเชื้อสายจีนอย่างไร และร่วมกันอยู่ในชุมชนอย่างไร

(4) คนทั่วไปทั้งที่เป็นคนเชื้อสายจีนหรือไม่ใช่ผู้สนใจการศึกษาทางประวัติศาสตร์จะได้รับการอบรมขบวนการทางประวัติศาสตร์และทักษะงานพิพิธภัณฑเพื่อช่วยในการรวบรวมข้อมูลและตีความประวัติศาสตร์ชุมชน และช่วยงาน

พิพิธภัณฑ์ด้านต่างๆ

สายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การศึกษาประวัติศาสตร์ของ CHM ได้สร้างพื้นที่ให้กับคนเชื้อสายจีนที่ครั้งหนึ่งเคยถูกปฏิเสธจากรัฐ (รัฐบัญญัติการกีดกันและแบ่งแยกชาวจีนในช่วงปี 1882 - 1943) ทั้งที่เป็นกลุ่มคนที่มิบทบาทในพัฒนาการเศรษฐกิจของชาติ เป็นการสร้างทัศนระมองคุณค่าของตนให้กับกลุ่มชนที่พิจารณาว่าตนนั้นด้อยหรือต่ำกว่าชนกลุ่มใหญ่ และยังเป็นความพยายามในการลดหรือลบล้างอคติที่มองว่าชนเชื้อสายจีน “เป็นอื่น” ในอดีต (ซึ่งยังคงเป็นการรับรู้ที่คงอยู่ในปัจจุบัน)

จากแนวคิดและหลักการเหล่านี้ CHM ได้สร้างกิจกรรมและนิทรรศการที่จะทำหน้าที่เป็นพาหนะนำพาผู้คนในสังคมสู่วงสนทนา วงสนทนาที่แสดงให้ผู้คนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันในสังคม แม้จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

▶ ภาพถ่ายขึ้นในปี 1989 ครั้งเมื่อ CHM จัดกิจกรรมร่วมกับศิษย์เก่าของโรงเรียนรัฐบาล P.S. 23 ซึ่งเคยเป็นโรงเรียนที่เยาวชนเชื้อสายจีนและอิตาเลียนผู้อาศัยอยู่ในถนน Mulberry และ Bayard วัตถุประสงค์ในการสืบค้นประวัติชีวิตในวัยเรียน และยังคงกลายเป็นการกระตุ้นการสนทนาและอภิปรายสิ่งของเพิ่มเติม

หมายเหตุ

เก็บความบางบทตอนจาก Kuo Wei Tchen, John. “Creating a Dialogic Museum: The Chinatown History Museum Experiment,” *Museums and Communities, The Politics of Public Culture*, Ivan Karp et al (ed.), Washington; London: Smithsonian Institution Press, 1992.

หนังสือ...พิพิธภัณฑ์

“พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่โกดังเก็บของเก่า” ความจริงข้อนี้ ถูกต่อย้ำโดย อธิภาพ โลหิตกุล ผ่านหนังสือ “ไรกาลเวลา ๑+๕ พิพิธภัณฑ์น่าชม” ที่แนะนำพิพิธภัณฑ์ ทั้งของรัฐและเอกชน 6 แห่งในฐานะแหล่งเรียนรู้อันทรงคุณค่าอย่าง ไรกาลเวลา จัดพิมพ์โดยกองทุนห้องสมุดศาลาเจ้าปรีรัตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จ.นนทบุรี โทร. 0-2584-3074

กว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่บ้านจำทวี ที่หลายคนรู้จัก จำليبเอกทวี บุรณเขตต์ ต้องทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับงานพิพิธภัณฑ์มาทั้งชีวิต พรศิริ บุรณเขตต์ ลูกสาวจำทวีอีกหนึ่งเรื่องราวแรงสำคัญได้ถ่ายทอดประวัติชีวิต ประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ของพ่อ ลงในหนังสือ “ชีวิตพิพิธภัณฑ์ ชีวิตและงานวัฒนธรรม จำลิปเอกทวี บุรณเขตต์” จัดพิมพ์โดย พิพิธภัณฑ์บ้านจำทวี จังหวัดพิษณุโลก โทร. 0-5521-2749

นอกจากเมืองมอญในพม่าแล้ว ประเทศไทยเป็นอีกแหล่งหนึ่งที่สะสมมรดกวัฒนธรรมมอญไว้มากที่สุด หนังสือ นำชมพิพิธภัณฑ์ที่บ้านวัดม่วง ที่จัดพิมพ์เนื่องในวันปรับปรุงพิพิธภัณฑ์บ้านวัดม่วง ปี 2547 และก่อตั้งศูนย์มอญศึกษา ให้ภาพรวมทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของมอญเริ่มตั้งแต่ถิ่นกำเนิดในพม่าจนถึงการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทย ควบคู่ไปกับการนำชมการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ สนใจ โทร. 0-6004-0786

พิพิธภัณฑ์ที่บ้านวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี เป็นอีกหนึ่งพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ ที่อาศัยอยู่แถบลุ่มน้ำแม่กลองได้อย่างน่าสนใจ หนังสือ นำชมพิพิธภัณฑ์ บ้านและจิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม บอกเล่าประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในราชบุรีพร้อมบรรยายของสะสมชิ้นเด่นในพิพิธภัณฑ์และจิตรกรรมฝาผนังอันงดงามของวัด จัดพิมพ์โดยวัดคงคาราม โทร. 0-3223-1933

เรื่องเล่า...ท้ายเล่ม

ในเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคมปีที่แล้ว พิพิธภัณฑลอนดอน ประเทศอังกฤษจัดโครงการร่วมกับศิลปินโซฟี บัคส์ตัน(Sophie Buxton) และนักเรียน 14 คน ที่มีอายุในช่วง 11 – 15 ปีจากโรงเรียนบีอาทริส เทท(Beatrice Tate School) ซึ่งเป็นโรงเรียนสำหรับเด็กพิเศษ วัตถุประสงค์ของโครงการเป็นการพยายามผลักดันให้เด็กได้คิดและสร้างสรรค์ผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเครื่องแก้วและเซรามิกที่จัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑบ้านมอร์ติเมอร์ วิลเลอร์(Mortimer Wheeler House) เด็กมีโอกาสดูและเยี่ยมชมและหยิบจับผลงานบางชิ้นพร้อมไปกับภัณฑารักษ์ที่จะเป็นเพื่อนร่วมเส้นทาง

ครูท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “การเยี่ยมชมดังกล่าวทำให้เด็กได้เข้าใจการสร้างสรรคชิ้นงานจากดิน รวมทั้งยังเป็นประสบการณ์ที่จะได้เห็นและสัมผัสภาชนะเหล่านั้น”

จากนั้น เด็กๆ จะกลับมาที่โรงเรียนและร่วมทำกิจกรรมใน 2 ขั้นตอนในการออกแบบสร้างชิ้นงาน และตกแต่งภาชนะดินที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเซรามิกและแก้วที่เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑฯ แน่นอนว่าในระหว่างการทำชิ้นงาน เด็กๆ จะได้สังเกตรูปแบบที่แตกต่างของเทคนิคเฉพาะต่างๆ ในการสร้างชิ้นงาน

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “งานปั้นดินเป็นกิจกรรมที่สัมผัสกับความรูสึกต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะเด็กได้ผลิตงานที่มีความงาม”

ผลงานของเด็กๆ จะได้จัดแสดงในส่วนนิทรรศการแก้วและเซรามิก ระหว่างเดือนมีนาคมและนำไปจัดแสดงต่อที่โรงเรียนบีอาทริส เทท ต่อไป

คมคิด...สะกิดใจ

“ผมไม่ชอบคำว่า”เครือข่าย”เพราะมันกำหนดให้คนเดินตามหลังกัน เหมือนต้นไม้ที่เป็นเครือเดียวกัน ใบสีเขียวกัน ต่างแต่ใบเล็กใบใหญ่ เหมือนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นเครือข่ายเหมือนกันหมดทั้งประเทศ รูปแบบแนวคิดอะไรเหมือนกันหมด...การเกิดพิพิธภัณฑที่พื้นบ้านอะไรต่างๆก็ดีมาก ถ้ามีพิพิธภัณฑหลายรูปแบบ เด็กของเราก็จะฉลาดขึ้นเยอะ แต่ขออย่าให้เกิดแล้วเป็นตัวอย่างของขาคศพที่ทิ้งค้างเอาไว้ในสังคม”

อาจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์
การประชุมเครือข่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น(ภาคใต้)
วันที่ 7 – 8 กุมภาพันธ์ 2548
โรงแรมแกรนด์ปาร์ค จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอเชิญส่งข่าวแนะนำพิพิธภัณฑ กิจกรรม และเรื่องราวเกี่ยวกับของสะสมชิ้นสำคัญ ฯลฯ เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑท้องถิ่นได้ที่
โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท้องถิ่น
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
เลขที่ 20 ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170
โทรศัพท์ 0-2880-9429 ต่อ 3506 โทรสาร 0-2880-9332
e-mail : academic@sac.or.th
(กองบรรณาธิการขออนุญาตเก็บความหรือตัดทอนเนื้อหาของบางข่าว บทความ หรืออื่นๆ ที่ท่านส่งมา เนื่องจากจำนวนหน้ากระดาษที่จำกัด)

สารบัญ

● เรื่องจากปก : การงานพิธีกรรมพุทธราชา	4
● จุดหมายถึง บก.	8
● พิธีกรรมที่ท้องถิ่น...ก้าวไปด้วยกัน	10
● ข่าวสารชุมชนพิธีกรรม	14
● แนะนำ...พิธีกรรม	22
● เกียรติความรู้พิธีกรรม	32
● ทนังสื่อ...พิธีกรรม	45
● เรื่องเล่าท้ายเล่ม	46
● คมคิด...สะกิดใจ	47

จุดสารเพื่อชุมชนพิธีกรรม จัดทำโดยศูนย์ข่าวศาสนธรรม (องค์การมหาชน)
ใต้ปีการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ

ที่ปรึกษา บริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรการวิจัย (สทว.) และ
ดร.ปรีดีดา เฉลิมเผ่า กอหนันตกุล ผู้อำนวยการ

บรรณาธิการ คุณนิมิตา ศิริพงษ์ รองผู้อำนวยการ
ชวัลสิทธิ์ บุญเกียรติ

กองบรรณาธิการ ปณิดา สุระวาลี สรินยา คำเสื่อง ศิริพร ศรีสินธุ์
รูปเล่ม/พิสูจน์อักษร ศิวชัย นนทะวงษ์ ทิพย์วัลย์ เมธาราชบุรี

ประสานงาน สรียา บุญธรรม

โครงการวิจัยและพัฒนาพิธีกรรมจากท้องถิ่น
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)
เลขที่ 20 ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพฯ 10170

กรุณาส่ง